

האווירון האדום ועוד סיפורים

האווירון האדום ועוד סיפורים

לקט סיפורים לכבוד חגיגות השמונים לכפר מנחם

הקדמה

מהו מקום? מקום הוא המבנים והנופים שבו, האנשים שבו, אבל יותר מאלה מקום הוא הסיפורים שנוצרים סביבו. בכוחם של סיפורים להפוך למיתוסים של ממש שעל בסיסם נבנית מסורת תרבותית של מקום, המעניקה ליושביו שייכות וזיקה.

ספר זה ממשיך מסורת ארוכת שנים של איסוף ושימור סיפורי המקום, המתארים את החיים בכפר מנחם ואת חייהם של אלו שגרים בו היום או גרו בו בעבר.

הסיפורים אמנם עוסקים בזמנים ובנושאים שונים ומגוונים, אבל המשותף לכולם שהם מתארים דברים שקרו כאן, בחדר האוכל, על גבעת הילדים, ליד האקליפטוס הגדול, בסילו וברפת או בשדות שמסביב; מקומות שכולנו מכירים.

אנו מקווים שיש בכוחם של הסיפורים שליקטנו לתאר בצורה הנאמנה ביותר שמונים שנות חיים בכפר מנחם.

ציור שעה: יואל רור ז"ל (הכנות לחג ביכורים, 1952)

איור דף תוכן: גידי קרון

איורי סיפורים: אריה גרשוביץ

צילומים: דוד פרלמוטר ז"ל, יואל דרום ז"ל,

אמנון זלינגר, נדב אבירם, שלמה ברוידא

עיצוב גרפי: טלי אריאלי

צוות ההפקה: אוכמה אבירם, מור רפפורט, רותם בר אילן, נדב קרן, אסף אוזן

2019

סדר הסיפורים

שער ראשון - הרפתקאות ילדות

- 10..... משחקי הכפר - נירה שויאר
 12..... בית על העץ - איתי ישראל
 14..... איך הצלנו את באר המים: סיפור ש(אולי) היה באמת - אהרון ברוידא
 16..... בריכה מסבס - מיכל סלע
 18..... היציאה מהארון - אמנון זלינגר
 20..... אוסף הגלויות הגנוב שלי - דודו שור
 22..... הבריחה הגדולה - הדסה מילר
 24..... נדנדה בחרובית - אמנון זלינגר
 26..... השריפה שלא הייתה - נורית גלינה
 28..... עץ התות - צביה גרשוביץ
 30..... הר של גרעינים - יובל שינדלר
 32..... צבע טרי - מתן לפידות

שער שני - סיפורי חורף

- 36..... העגלון והילדת (סיפור בארבע תמונות) - אבנר קוזוויגר
 38..... טרקטור למשימות מיוחדות - אהרון ברוידא
 40..... הפתעה בלבן - איתי ישראל
 42..... הגג המעופף - אורה דביר
 44..... האווירון האדום - מתתיהו (מתס) שור

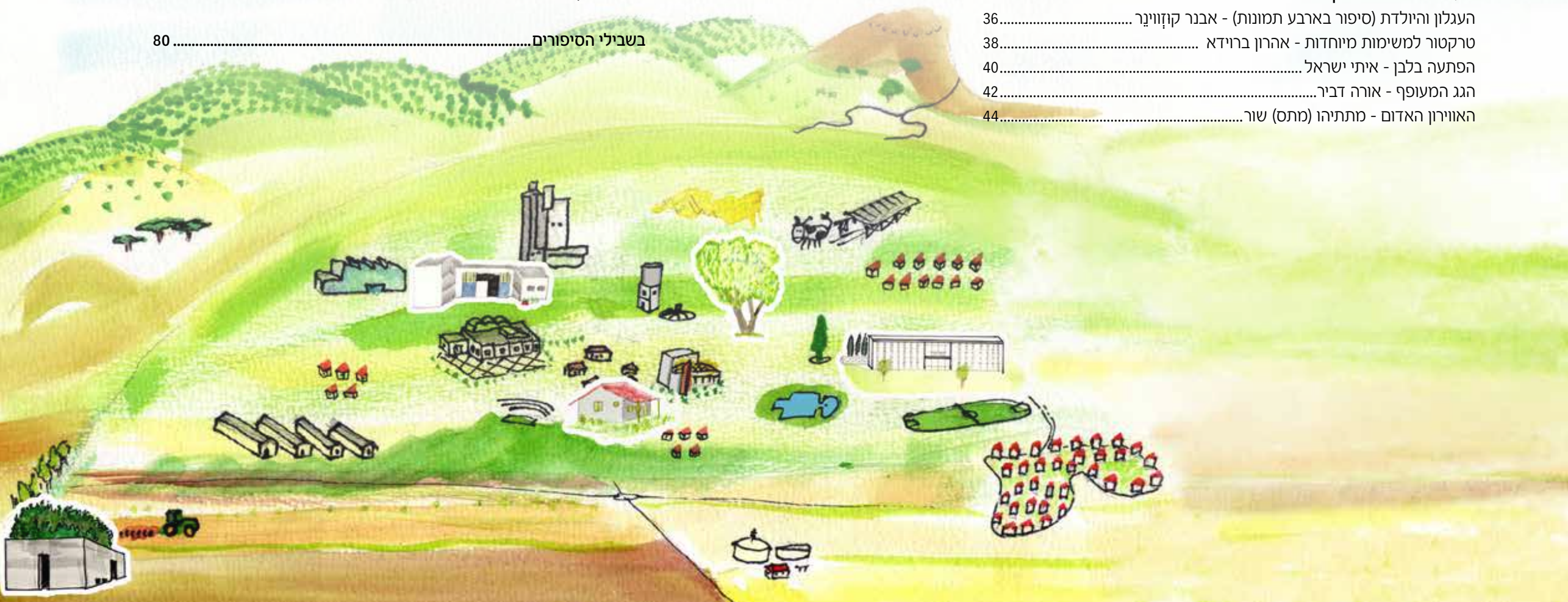
שער שלישי - הטבע שמסביב

- 48..... השביעיה הסודית והמסע הארוך מסביב לקיבוץ - אמציה ברעם
 52..... המרדף אחר ציפור הלילה - שרקה שלו
 54..... גבעת הרקפות (או: מחשבות של שומרת לילה) - ניבה מור
 56..... הנחש, הקיפוד והסבכי שחור הראש - אסף נבות

שער רביעי - גם זה קרה

- 60..... האוצר של מחתרת ניל"י - שביט לב
 62..... הקליק - שלמה ברוידא
 64..... המקרר האסור - אמנון זלינגר
 66..... איך בגלל שנולדה המדינה לא חגגתי יום הולדת - מיכל סלע
 68..... הסולחה בתל א-סאפי - דוד קרון
 70..... המפכ"לית - שביט לב
 72..... אחד גבוה, אחד נמוך - אריק הראל
 74..... הנחש שהציל את כבוד הספרנית - שביט לב
 76..... המתנדבים באים - אנה גולדסטרו
 78..... מישהו צריך לעשות את העבודה - שביט לב

80..... בשבילי הסיפורים

הרפתקאות ילדות

שער ראשון

היום, כשיושבים עם חברים או משפחה ומשחקים טאקי, רמיקוב או כל משחק אחר, בדרך כלל אחרי שעה או שעתיים מסיימים ועוברים לעשות משהו אחר. לפעמים משחק מונופול או הרכבה של פאזל עם המון חלקים יכולים לקחת כמה ימים. אבל תארו לכם משחק שמתחילים לשחק אותו יום אחד אחר הצהריים והוא מסתיים אחרי כמעט שנתיים! מוזר, לא?! לא. ואפילו בכלל לא משעמם. כזה היה המשחק שהמצאנו, אנחנו, הילדים הראשונים של כפר מנחם, בשנותיו הראשונות של הקיבוץ, כשכמעט לא היו בתים ושתי הגבעות שעליהן יש היום קיבוץ בנוי ופורח היו מכוסות בעיקר בסלעים ובשיחי סירה קוצנית ואלת המסטיק שלצידם מעט אוהלים. "הכפר" קראנו למשחק הזה (מעניין למה...) ואת הכללים והחוקים שלו המצאנו תוך כדי משחק.

איך הכל התחיל? הכל התחיל במשחק "שוטרים וגנבים" רגיל ששיחקנו באחד הימים ב"הקמה" (הזמן שאחרי מנוחת הצהריים, שבהתחלה שלו היינו בבית הילדים ולאחר מכן היינו אמורים ללכת לבקר בחדרי ההורים לכמה שעות), באותה הקמה, כמו ברבות אחרות, העדפנו להישאר ולשחק יחד מאשר להיות עם ההורים בחדר. שיחקנו ליד

מה שהיום נקרא "המועדון" ואז היה מבנה האבן היחיד בכפר מנחם ולא היה בכלל מועדון, אלא בית ילדים. מכיוון שנבנה בראש הגבעה וגם היה המקום המוכר לנו ביותר בקיבוץ, רוב המשחקים שלנו התנהלו סביבו. מה קורה בתוך הגולם לפני שיוצא ממנו פרפר זו חידה, וגם איך התגלגלו ממשחק רגיל של "שוטרים וגנבים" שיש לו התחלה וסוף ברורים למשחק כל כך ארוך אני לא יודעת (וגם אם פעם ידעתי, חלפו הרבה מאוד שנים מאז והיום אני רק יודעת שאני כבר לא זוכרת).

מה אני כן זוכרת על משחק "הכפר" שלנו? שזה היה סוג של יישוב שהקמנו וחיקינו בו את חיי המבוגרים בכפר מנחם, כפי שהבנו אותם בתור ילדים: בנינו בתים בעזרת ארגזים וחתכות פח, התחלקנו למשפחות (הגדולים מביננו היו ההורים והצעירים ילדים), וככל שחלפו הימים ונכנסו עוד ועוד לתוך העולם שהמצאנו ולתפקידים שלנו בנינו עוד ועוד דברים. בנינו, למשל, "גן ילדים", "חנויות" שבהן מכרו כל מיני דברים, "מסעדה" ועוד ועוד. הרבה

דברים אני אולי כבר לא זוכרת, אבל מה שאני לא יכולה לשכוח הוא שבאחת הפעמים טיגנתי צ'יפס בשמן מכונות ואחד מהילדים שאכל ב"מסעדה" שלי חלה בצהבת... כל כך אהבנו את החיים ב"כפר" שלנו עד שבאותה התקופה כמעט שלא הגענו לחדרי ההורים וכל הזמן שהינו בו.

מאוד נהנינו מהמשחק ובעינינו "הכפר" היה המקום הכי יפה בעולם. המבוגרים בקיבוץ, לעומת זאת, אהבו קצת פחות את העובדה שבמרכז הקיבוץ הולך ומצטבר אוסף גרוטאות (אולי כשגדלים הדמיון קצת נחלש והם לא הצליחו להבין שאלו לא סתם גרוטאות? אולי). יום אחד, כשכנראה כבר נגמרה למישהו בקיבוץ הסבלנות, הודיעו לנו ש"הכפר" לא יכול להישאר במקומו. אחרי הרבה תחנונים הסכימו לנו להעביר אותו לאזור האמפיתיאטרון, ואחרי שגם שם "הכפר" שלנו התפתח וגדל שוב סילקו אותנו, והפעם לגבעה שמצפון לאמפיתיאטרון (עליה היו אז רק משטחי בטון עגולים ששימשו כרצפות לאוהלים שבהם גרו חברי הקיבוץ כשרק עלו על הקרקע). המשכנו לשחק שם אבל מהר מאוד גם משם סילקו אותנו ושוב היינו צריכים להעביר את כל "הכפר" - הפעם לקצה המערבי של הקיבוץ (היכן שהיום נמצאים הגנים ובית ספר האלה).

כשכבר היינו מאוכזבים מכל המבוגרים שלא מאפשרים לנו לפתח את "הכפר" שלנו וליהנות מהמשחק כמו שרצינו, החליט המורה שלנו, מייטק קנטו, להצטרף למשחק והראה לנו שאולי לא כל המבוגרים אותו הדבר. מייטק, שהיה איש חכם ומורה יצירתי, ראה כמה אנחנו נהנים מהחיים ב"כפר" והחליט להיעזר בעולם שבנינו בעצמנו כדי ללמד אותנו כל מיני דברים. למשל, במקום לקרוא לכמה גרוטאות בית, בנינו סוכות של ממש וסביבן שתלנו פרחים. הכנו גם כסף מצויר שהיה דומה לכסף שהיה בשימוש באותה העת ובעזרתו מייטק לימד אותנו חשבון (גרעין היה מיל, שיבולת הייתה גרוש, אלומה הייתה לירה ושדה היה השטר הגבוה ביותר והיה שווה 10 לירות). אפילו התחלנו להוציא עיתון של "הכפר", שאני זוכרת שנחום שור העורך החליט שהשורות בו יהיו כתובות באלכסון כלפי מטה. איך אני יודעת ש"הכפר" התקיים תקופה ארוכה? כי אני זוכרת שיחד עם מייטק זרענו אבטיחים ואכלנו אותם כשהבשילו.

גם מתי ולמה הסתיים משחק "הכפר" אני כבר לא זוכרת, אבל זה כנראה פחות חשוב, כי העיקר הוא הזיכרונות החזקים של תקופה נפלאה של משחק, שיצרנו בעצמנו ואיפשר לנו להשתולל עם הדמיון ולבנות עולם שלם שהיה (כמעט) רק שלנו.

"האקליפטוס של חברת הילדים", כך נקרא העץ הגדול הניצב עד היום על הדשא הגדול שבין הכביש המוביל לספרייה לבין ביתן של משפחות שקד ואוזן. בעבר היה הבית שממול לאקליפטוס כיתה, אחת משלוש הכיתות של בית הספר היסודי של כפר מנחם. מתחת לדשא שעליו ניצב האקליפטוס נמצא עד היום "מקלט המשקפיים", אחד המקלטים ששימשו את החברים והילדים בזמן המלחמות. בעבר, לפני הרבה שנים, האקליפטוס לא היה העץ הגדול ביותר בקיבוץ אבל כן היה העץ הגבוה ביותר עם השנים גדל העץ והתעבה, והיום צריכים לפחות ארבעה אנשים לתת יד זה לזה כדי להקיף את הגזע שלו.

כשהיינו צעירים, גם אני וגם העץ, אהבתי מאוד לטפס עליו. חופשי זריז כקוף הייתי תולה את עצמי על הענפים, יד אחת על כל ענף, וכך הייתי נרדם. הצטערתי רק שלא נחנתי בזנב... ואיך עשיתי מהעץ בית? בכיתה ב' למדנו את נושא המעון (או במילה פשוטה יותר - הבית). במסגרת הנושא בנינו מאחורי הכיתה בתים של עמים שונים. אבל לנו הילדים זה לא הספיק, אנחנו רצינו עוד, משהו מיוחד. ואז עלה הרעיון - נבנה לנו בית על עץ האקליפטוס.

יופי של רעיון, אבל איך ילדים בכיתה ב' ידעו לבנות בית, ועוד על עץ? העץ היה גבוה וסבוכך ואנחנו ילדים רק בני שבע-שמונה. החלטנו להתחיל בהתחלה אספנו קרשים, לא מאוד גדולים, כאלה שחשבנו שנצליח להרים עד לענפי העץ. צריך היה לעבוד ממש קשה כדי להצליח. את הקרשים שאספנו הרמנו ודחפנו בין ענפי העץ הנמוכים (לאלה שאליהם הצלחנו להגיע). מי שלקחו אותנו ברצינות ועזרו לנו היו הנגרים. באנו אליהם, ביקשנו, והם נתנו לנו מסמרים גדולים שבעזרתם הצלחנו לחבר את הקרשים זה לזה. עבדנו ועבדנו, ממש קשה עבדנו, אבל בסוף היה לנו בית. הבית שלנו היה כל כך נוח שאפילו הצלחנו לישון בו. תשאלו איך ההורים והמורים הסכימו ל"פרויקט" שלנו? באותם הימים הסכימו לעשות דברים כאלה! אבל גם זה לא היה בלי גבול ולא לתמיד.

אחרי שהסתיים הנושא ועבר עוד זמן, החליטו המבוגרים שהבית שלנו הוא מפגע, אנחנו עלולים ליפול מהעץ ולהיפצע וחייבים לפרק אותו. לא עזר שביקשנו שישאירו לנו את הבית, לא עזר שהבטחנו שניזהר, שנישן רק בכיתה ולא על העץ - כלום לא עזר. את הבית צריך לפרק. לא הייתה לנו ברירה, נאלצנו לפרק את הבית שכל כך אהבנו וזה היה קשה ומאוד עצוב. חוץ מהקרשים השתמשנו לבניית הבית גם בצינור ברזל. כשפירקנו את הבית צינור הברזל הזה נשאר תקוע בין הענפים בלי שהיה אפשר לשחרר ולהוריד אותו. חודשים ושנים עברו. במהלך הזמן עטפו ענפי העץ את הצינור, לפתו אותו והוא נשאר חלק מהעץ. הילדים שגדלו אולי כבר לא למדו בכיתות את נושא המעון, וייתכן שאפילו לא ידעו שפעם היה בית על העץ, אבל את צינור הברזל הם ראו ורבים מהם נהנו לעלות, לטפס ולעשות עליו תרגילי התעמלות מגוונים ונועזים.

לא מאמינים לסיפור? גשו אל עץ האקליפטוס הממשיך להתנשא גבוה ורם, וחפשו את הצינור. נכון שהשנים הרבות שחלפו גרמו לו להיות קצת חלוד ועקום, אבל נסו לטפס על העץ ולשחק איתו - ההנאה מובטחת!

איך הצלנו את באר המים: סיפור (אולי) היה באמת | אהרון ברוידא

השעה שבה יצאנו את שער המשק הייתה שעת לילה מאוחרת. שיחת הקיבוץ כמעט הסתיימה. בטח גם הפעם דיברו על גניבות מהפָּאָה התנים ייללו, הרוח נשבה חרש והניעה את הקוצים שבשולי הדרך. הכל היה די מפחיד. מה אנחנו, שישה ילדים קטנים, עושים כאן, באמצע הדרך לבאר, בשעת לילה כה מאוחרת? באותה התקופה המים הגיעו לקיבוץ משתי בארות - א' ו-ב'.

באר ב' (מבנה הבטון שלה נמצא עד היום בין הדרך המנדטורית לכביש 383, קצת ממזרח לכביש 6) הופעלה בעזרת חגורה שחוברה לטרקטור והפעילה את המשאבה. הבעיה הייתה שפעמים רבות הגיעו גנבים למקום וגנבו את החגורה. החברים היו מודאגים. הם הרבו לדבר על הגניבות מהבאר ולא ידעו מה עוד ניתן לעשות כדי לעצור את הגניבות. שמענו את הדיבורים, שמענו את הדאגה, וחשבנו שאולי גם אנחנו נוכל לעזור. אבל איך? ואז לילה אחד החלטנו שהפעם אנחנו נלך לבאר, ואם יגיעו הגנבים, אנחנו נגרש אותם. באותו הלילה, מיד אחרי שהמטפלת סגרה את הדלת, כשהייתה בטוחה שכולנו ישנים, זינקנו מהמיטות, מיהרנו להתלבש, ולפני שיצאנו עוד הספקנו להזהיר את הילדים שנשארו שלא יעזו להגיד לאן הלכנו. יצאנו והלכנו בשקט. אף אחד מהשומרים לא הרגיש שעברנו את השעה. זה היה מפחיד, מפחיד מאוד. פחדנו אבל לא ויתרנו.

בקיבוץ הסתיימה שיחת הקיבוץ. המטפלת, כפי שהיה נהוג, ניגשה עוד פעם לבית הילדים לראות מה שלומנו. עוד לפני שפתחה את הדלת כבר שמעה ילדים משוחחים, משתפים זה את זה במחשבות ובחרדות. למה לא הלכנו איתם, ולמה בכלל הם הלכו ועכשיו יכעסו עלינו ואולי הגנבים יתפסו אותם? המטפלת הבינה מיד שמשוהו קרה, ומופתעת ודואגת אמרה בקול: "אני מבקשת עכשיו שקט ומיד". בבית השתררה דממה. אף ילד לא השמיע קול. רק בחדר אחד הציעה אחת הבנות לשאר ילדי החדר: "בואו נברח מהר דרך החלון ונזהיר את הילדים שהלכנו, שידעו שמחפשים אותם". במהירות התלבשו שלושת ילדי החדר, קפצו מבעד החלון ופתחו בריצה לכיוון הבאר. בתוך זמן קצר הבינה המטפלת שתשעה ילדים חסרים. אבל איפה הם? מה קרה להם? לאן הלכו? הילדים שנשארו סירבו לספר דבר. מלאת חרדה מיהרה המטפלת לקרוא לחברים שיבואו לעזור לה. הילדים, שראו את הדאגה על פניהם של החברים, לא יכלו עוד להתאפק וסיפרו לאן הלכו התשעה. "אבל אל תגידו שגילינו לכם", ביקשו. "הבטחנו לא לספר". החברים יצאו במהירות לכיוון הבאר

והמטפלת נשארה עם הילדים בבית הילדים.

אנחנו, שלא ידענו מה קורה בקיבוץ, המשכנו לצעוד לכיוון באר. הדרך הייתה ארוכה. התעייפנו. "אולי נחזור?", הציע מישהו אחרי ששקענו בבוץ מההשקיה של גן הירק. התחלנו להתווכח. כמעט שכחנו למה בכלל יצאנו. מרוב ויכוח כבר בכלל לא ידענו לאיזה כיוון עלינו להמשיך. מאחורינו נשבה רוח, עננים החלו לכסות את הירק, נעשה חשוך ומפחיד. "אולי גילו שברחנו", אמר מישהו אחר, "זה יגרום לבהלה, אולי כדאי שנחזור?" "פחדן", קרא לעברו אחד הילדים. "עוד מעט נגיע. ואם יגנבו את החגורה איך נרגיש?" החלטנו להמשיך.

שלושת הילדים שיצאו דרך החלון המשיכו בריצתם לכיוון באר ב'. מתעלמים מהפחד, מיהרו להגיע אלינו כדי להזהיר אותנו ושנספיק כולנו לחזור לפני שהמבוגרים יגיעו. כשעייפו מהריצה המשיכו בהליכה מהירה, הגיעו למבנה הבטון שהיה סביב לבאר, נכנסו וראו שהחגורה נמצאת. לפתע שמעו רעש מכיוון הוואדי. במהירות עברו לצידו השני של הוואדי וחיכו לראות מה יקרה. בינתיים הגענו גם אנחנו לבאר. בחוץ התחיל לרדת גשם חזק. מיהרנו לעלות לגג, ידענו שיש שם סככה וקיוונו להסתתר בסככה מפני הגשם. רק התחלנו לעלות, ולפתע נשמעו קרוב מאוד אלינו צעקות ורעש של זריקת אבנים וקרשים. המהומה שככה במהירות ושמענו קול מוכר של ילד - "איזה מזל שגירשנו אותם. כשראיתי אותם מתחילים להוריד את החגורה פחדתי נורא, אבל עכשיו הם ברחו. זה היה מפחיד אבל עכשיו כבר לא צריך לפחד..." לקח קצת זמן עד שהבנו מה עושים בבאר שלושת חברינו ואיזה גיבורים הם היו כשהצליחו להפתיע את הגנבים ולגרום להם לברוח. נרגענו מההליכה ומההתרגשות ומהגשם שפסק ומיהרנו לרדת מהסככה.

בדיוק אז הגיעו החברים המבוגרים שיצאו לחפש אותנו. חרדים לגורלנו וכועסים מאוד הם נכנסו למבנה הבאר, מוכנים להרים את קולם כשראו את החגורה המוטלת על הארץ. כולם השתתקו. החברים הנרגשים הבינו מה קרה, ומאשרים שכך נגמר האירוע הרימו אותנו על זרועותיהם. בזכות הגשם שפסק יכולנו לצאת לדרך הביתה, אבל עוד לפני שיצאנו אמרו לנו המבוגרים, עם חיוך אבל מבט חודר - הפעם זה הצליח לכם, אבל זכרו, זו הייתה הפעם הראשונה והאחרונה - ילדים לא יוצאים לבד בלילה.

שעת ערב בקיבוץ. ההורים החזירו אותנו לבית הילדים והלכו לעיסוקיהם. ארוחת הערב הסתיימה. אָלְזָה, המטפלת, שוטפת את הכלים ומחזירה כל דבר למקומו. אנחנו, ילדי קבוצת "עופר", כבר לבושים בפיג'מות ומחכים בכיתה למורה בָּלה שתיכנס עוד מעט כדי לקיים את הטקס הקבוע של קריאת סיפור לפני השינה.

לפתע נכנס לכיתה מייטק קנטור המורה האגדי. מיד הושלך הס ועיני כולם נפנו אליו. "אתם רוצים בריכה?" הוא שאל. "בטח בטח", ענינו כולנו במקלה. הרי בריכת שחייה זה הדבר שרצינו בו יותר מכל. עד מהרה הפכה הכיתה לבריכה דמיונית, ילדים שחו, קפצו, התיזו מים והרעש היה עד לב השמים. מייטק, הרגיע אותנו ואמר: "גם חברי הקיבוץ רוצים בריכה, אך העלות גבוהה מאוד. כמה פעמים כבר הוחלט על הקמת בריכה, וכל פעם כשהנושא הובא להחלטה סופית בשיחת הקיבוץ, צץ עניין דחוף אחר כמו קניית טרקטור לחריש השדות, או קניית מכונה חדשה למפעל המתכת שתגביר את הייצור. לכן, החברים, אף כי רצו מאוד בריכת שחייה, החליטו שוב ושוב לדחות את בניית הבריכה ולהשקיע את הכסף בתחום שיגדיל את הכנסות הקיבוץ. אני חושב שעליכם להראות להורים ולחברים כמה הנושא הבריכה חשוב לכם".

מיד נזרקו לחלל החדר רעיונות שונים: "נדבר עם ההורים שלנו", "נלך לשיחת קיבוץ", "נעשה שביתה ולא נלמד" ועוד רעיונות מהסוג הזה. לבסוף התקבלה הצעה (אולי של מייטק), שנצא בשבת לכיוון הריסות הכפר איִדְנִיָּה (היכן שהיום נמצא גן השעשועים בחרובית), נקטוף שם סברס, נמכור אותו ואת התמורה נתרם לטובת בניית הבריכה. הלכנו למיטותינו נרגשים, ובדמיונו ראינו את עצמנו שוחים ומשתוללים בבריכה החדשה. בשבת השכמנו קום. כל אחד הצטייד במימייה ובמקל קטיף סברס שהכנו מראש (מקל שלקצה שלו מוצמדת קופסת שימורים ריקה). אחד הבנים רתם את החמור שלנו לעגלה קטנה עמוסה בארגזים ריקים ויצאנו לדרך. הדרך הייתה נעימה, נשבו רוחות בוקר קרירות, האווירה הייתה טובה ועד מהרה הגענו ליעדנו. הופתענו לראות שחלק מהבתים בכפר עדיין עומדים על תילם ובתוכם מצאנו המון כדים בצורות ובגדלים שונים. כל אחד בחר לו שניים-שלושה כדים ותכנן להביא אותם מתנה להוריו (באותם הימים לא היו מים זורמים בחדרי ההורים ולכל משפחה היה כד חרס עם פייה - "ג'ארה" - ובו מים לשתייה). לאחר

ההתלהבות מהכדים פנינו למשימה העיקרית - קטיף סברס. אכן היו בין הבתים המון שיחי סברס מלאים פירות עסיסיים ויפים. בתחילה העבודה הייתה קלה יחסית, אם לא נתייחס לאלפי הקוצים שעברו ישר מן הסברס אל גופנו. נעזרנו במקלות הקטיף ועבדנו בקצב מהיר. המשימה נעשתה קשה יותר ויותר ככל שהשמש נעה למרכז השמים ונעשה חם מאוד. כאשר הסברס הנמוכים נגמרו היה עלינו להתאמץ מאוד כדי להגיע לפירות הגבוהים.

החום נעשה כבד, אין ספור קוצי סברס התעופפו באוויר ונתקעו בגופנו, קצב העבודה נעשה איטי וכל אחד מהילדים חשב בלבו אך לא העז לומר בקול: "הלוואי שנצא כבר בדרך הביתה". פתאום נשמעו צעקות בכי קורעות לב מאחת מפינות הבוסתן. מיד נאספנו כולנו מבוהלים סביב אורי הילד הבוכה, נכונים להגיש כל עזרה שתידרש. הצעקות נמשכו ועדיין לא הבנו מה קרה. האם נעקץ על ידי עקרב? הוכש על ידי נחש ארסי? או שמא נכנסו לו קוצי סברס לעיניים? כל השערותינו נענו בניד ראש לימין ולשמאל. רק מאוחר יותר, כשנרגע קצת, הסכים אורי לספר: "תוך כדי עבודה הצטרכתי נורא לשירותים. הלכתי לפינה נסתרת, עשיתי מה שעשיתי. מאחר שלא היה שום נייר בקרבת מקום, החלטתי לנגב בעלה תאנה. וזה שורף נורא". בהחלטה של רגע הביא כל אחד את שארית המים שנשארה במימייה שלו, כל המים נתרמו לשטיפת הישבן הבוער, ובא לציון גואל.

לאחר אירוע עלה התאנה החלטנו שהגיע הזמן לחזור הביתה. כל הסברסים נארזו בארגזים והועלו אחר כבוד לעגלה הרתומה לחמור. כל ילד הביא את הכדים שאסף בתחילת היום והתחלנו לצעוד לכיוון הקיבוץ. בשלב הזה של היום כבר היינו עייפים, גופנו מלא באין ספור קוצים קטנטנים ומעצבנים, הכדים שאספנו היו מאוד לא נוחים לאחיזה, ובנוסף לכך נשארו ללא מים. בשילוב החום הכבד ששרר באותה השבת אפשר להבין שההליכה הייתה לנו קשה. האווירה הטובה ששרתה עלינו בבוקר נעלמה ובמקומה החלו רטינות וכעסים על כל דבר: על השמש המחממת, על הקוצים, על הצמא למים, על הדרך המתמשכת ועל הכדים הכבדים. להליכתנו האיטית הביתה התלוו מדי פעם קולות "בום טראח". מי שהצליח להרים את עיניו מהשביל ולהביט לפניו או לאחור, ראה בכל פעם כד נשמט מהידיים הקטנות האוחזות בו, נופל לארץ ונשבר. בסופו של דבר הגענו הביתה עם המון סברס, המון קוצים וללא אף כד אחד.

גאים וכואבים הבאנו את ארגזי הסברסים למייטק, ששמח מאוד ואמר לנו שהעבודה הקשה שעשינו היא חשובה ביותר ושהוא בטוח שהקיבוץ ירוויח הרבה כסף ממכירת הסברסים. אני לא יודעת מה בדיוק קרה אחר כך (מה שבטוח הוא שלקח לי כמה ימים למצוא ולהוציא את כל קוצי הסברס), אבל לאחר כמה שנים באמת נפתחה בריכת השחייה היפהפייה (שהיו אז שאמרו שהיא היפה ביותר במזרח התיכון). עוד שנים רבות אחרי כן אהבתי לחשוב שבזכות מבצע הסברס שלנו הצליחו חברי הקיבוץ לבנות את הבריכה.

כשהייתי ילד הייתי בגן ליזה, שנקרא כך כיוון שלגננת שלנו קראו... ליזה. כמו ילדים רבים בעולם, ילדותנו הייתה מלאה בהרפתקאות שונות ומשונות. על הרפתקה אחת, שהייתי אחד מגיבוריה, אספר עכשיו, אבל כפי שתבינו מיד, את רוב הפרטים אני יודע מסיפורים שסיפרו לי אחרים ואת רוב מה שקרה אני לא זוכר בעצמי.

ליזה אהבה מאוד לצאת מהגן ולטייל איתנו ברחבי הקיבוץ ואנחנו אהבנו לטייל איתה. היינו כעשרים ילדים בגן ועם ליזה הגענו לכל פינותיו של הקיבוץ הצעיר ולפעמים אפילו לשדות שסביבו. באחד הימים החלו ליזה והמטפלת לארגן את הילדים לטיול ולא שמו לב ששני ילדים חסרים: אמנון (שזה אני) ורחל, ששיחקו בארגז החול מחוץ לגן. אחרי שכל הילדים חבשו כובעים והמלוות לקחו מים וקצת פירות, יצאו כולם לטיול. בינתיים שני הילדים חזרו לגן, גילו שהוא ריק וחשבו על רעיון מבריק, שעוד מעט יתברר כגורלי - להיכנס לתא הגדול של המצעים שבארון הבגדים ולהתחבא שם לשאר הילדים שוודאי ישונו בקרוב.

לאחר זמן קצר של שכבה על המצעים נרדמו שניהם וישנו שינה עמוקה. ליזה והמטפלת שמו לב לאחר זמן קצר ששני ילדים חסרים בקבוצה, ולאחר בדיקה הבינו שאלו אמנון ורחל. ליזה החליטה כמובן לחזור מיד לגן ולחפש את השניים.

כאשר גם לאחר זמן רב לא נמצאו הילדים, נקראו הוריהם אל הגן ואיתם נמשכו החיפושים. אף אחד, אפילו לא ההורים המודאגים, לא העלה בדעתו לחפש בתוך הארון, ומובן שהילדים לא נמצאו. עוד ועוד חברי קיבוץ נקראו אל הגן לסייע בחיפושים, וכאשר גם זה לא עזר, ניגש אחד החברים להזעיק את כל חברי הקיבוץ שעוד לא התגייסו לחיפושים בעזרת צלצול בפעמון (צינור גדול שכאשר הכו בו בפטיש, השמיע קול חזק ששימש בדרך כלל להזמנה לארוחות בחדר האוכל ולשיחות קיבוץ). אזור החיפושים הורחב לכל רחבי הקיבוץ וגם מחוצה לו, אך ללא תוצאות. בשלב הזה הוחלט להזעיק את המשטרה, ושני שוטרים הצטרפו לחיפושים הנרחבים.

עם כל הכבוד לחיפושים, על סדר היום של הילדים היה צריך לשמוח, ולאחר ששני הנעלמים לא נמצאו בגן, חזרו אליו הילדים לארוחת צהריים שלאחריה, כתמיד, התפזרו לחדריהם למנוחת הצהריים. כאשר הגיעה "ההקמה" (השלב שבין ההשכמה ממנוחת הצהריים ועד שהילדים הולכים לבתי הוריהם בארבע), גילתה המטפלת המקימה שאחד הילדים "הרטיב" במיטה. היא הורידה את המצעים וניגשה לארון המצעים על מנת להביא חדשים. כשפתחה את הארון גילתה להפתעתה שני ילדים ישנים על המצעים. בהתרגשות יצאה בריצה החוצה בקריאות "מצאתי אותם, מצאתי אותם".

הידיעה התפשטה במהירות, והקיבוץ כולו הגיע לגן לראות את הילדים שנעלמו ונמצאו. ההורים שטופי הדמעות קיבלו את הילדים בחיבוקים וההתרגשות הייתה רבה.

ילדים וגם אנשים מבוגרים אוהבים לאסוף דברים. מה לאסוף? זו כבר שאלה אחרת. יש שאוספים צדפים, אחרים אוספים בולים, מפתחות (שאלו מחזיקי מפתחות בכפר-מנחמית מדוברת), ניירות מיוחדים, כובעים, אבנים, נוצות או כל דבר אחר. הדברים שאוספים הם לא תמיד כאלה שעולים הרבה כסף, אבל תמיד הם כאלה שיקרים מאוד למי שאוסף אותם. אני אספתי גלויות דואר. היה לי אוסף של גלויות ממקומות שונים בעולם שעליהן תצלומים מדהימים. איך הצלחתי כילד בקיבוץ לאסוף גלויות מארצות שונות בעולם? או - זה כבר סיפור נחמד.

בשנות החמישים של המאה העשרים הייתי ילד בגן מיפה. דודי יעקב, אח של אבא שלי, עבד בסולל בונה ובמסגרת עבודתו הגיע למקומות רבים באפריקה ובאסיה, בארצות שמעטים הגיעו אליהן באותם הימים. דוד יעקב נהג לשלוח לנו גלויות עם תצלומים מהמקומות שבהם עבד. ראיתי את הגלויות כשהגיעו, וכיוון שהייתי ילד מאוד סקרן, ביקשתי מאבא שיסביר לי כל מה שהוא יודע על התצלום שעל הגלויה ועל המקום שממנו נשלחה. כפי שניתן להבין, עניין הגלויות מאוד מצא חן בעיני, והחלטתי שאני רוצה לאסוף את הגלויות שהגיעו מדוד יעקב לפני שהן יגיעו אל אבא שלי. אבל איך? ממש כמו היום, גם אז הדואר הגיע לקיבוץ באוטו האדום. על הדואר היה אחראי סבא טרוצקי. סבא לא היה השם הפרטי שלו, אבל כולם קראו לו כך כי אז כמעט שלא היו סבים וסבתות בקיבוץ. החדר של סבא טרוצקי היה בדיוק מול הגן שלנו, ומדי יום בשעות הצהריים ראינו את האוטו-דואר מגיע לביתו של סבא טרוצקי ואת הנהג נותן לו את הדואר שהגיע ולוקח ממנו את הדואר שנועד לשליחה.

התחלתי לתכנן איך להגשים את החלום. סדר היום שלנו בבית הילדים היה כזה שכל יום אחרי ארוחת הצהריים נכנסנו להתקלח ומהמקלחת הלכנו בתחתונים ובגופייה למנוחת הצהריים בחדרים. מכיוון שידעתי איך מתי, לאן ולמי מגיע הדואר, כל שהיה חסר הוא למצוא רעיון כיצד להבטיח שהגלויות מדוד יעקב יגיעו אלי לפני שסבא טרוצקי ישים אותן בתא הדואר של הורי. אומרים שכשאתה מאוד רוצה משהו, המוח עובד שעות נוספות כדי

למצוא דרך להשיג אותו. וכך אכן היה - יום אחד, בזמן שבין המקלחת למנוחת הצהריים, כאשר המטפלות היו עסוקות ולא פנויות לראות כל אחד מהילדים, יצאתי מהגן, יחף ולבוש בגופייה ובתחתונים, חציתי במהירות את הכביש הצר שבין הגן לחדרו של סבא טרוצקי, הקשתי על דלת חדרו ושאלתי אם הגיעה גלויה בשביל משפחת שור. באותו היום לא הגיעה גלויה, אבל לאחר שראיתי שהתוכנית שלי פעלה היטב הפכתי אותה למנהג קבוע: מדי יום אחרי המקלחת עזבתי את הגן, רצתי לראות אם הגיעה גלויה ובמהירות, לפני שהמטפלות הרגישו, חזרתי לגן. ברור היה לי שאבא שלי יודע על מעללי אך הוא לא אמר לי מילה על כך. לא בכל יום הגיעה גלויה, אבל סבא טרוצקי תמיד קיבל אותי בשמחה, כשעל פניו חיוך רחב ואת פני הוא החזיק בעדינות כדי לצבוט לי צביטה קטנה של חיבה בלחי. תמיד היה מטופח, לגופו שלייקס שהחזיקו את מכנסיו וריח חזק של אפטרשייב עלה ממנו, ריח שעד היום אני זוכר.

זה לקח קצת זמן, אבל מתישהו המטפלות שמו לב שאני נעלם בכל יום בשעת הצהריים. הן כמובן כעסו מאוד ואסרו עלי לצאת מהגן במשך כמה ימים. אבל לי זה כבר היה פחות חשוב - הייתה לי התחלה של אוסף של גלויות עם תמונות ממקומות מיוחדים בעולם. הייתי מאושר! אהבתי מאוד את הגלויות שהגיעו מגאנה ומחוף השנהב, אבל הגלויה האהובה עלי הייתה זו ששלח יעקב מבורמה, שעליה היה צילום של מקדשים מוזהבים.

כשגדלתי הרגשתי שאני מבוגר מדי בשביל לאסוף גלויות והעברתי את האוסף לשלמה, בן אחותי ניבה, ומאז איני יודע מה עלה בגורלו. אבל את סבא טרוצקי אני זוכר עד היום, ובמיוחד, כמו רבים מחברי הקיבוץ, את המשפט שנהג לומר בהזדמנויות רבות (משפט שלפעמים רלוונטי גם היום): "להגיע לחו"ל זו לא בעיה, הבעיה היא להגיע למסמיה...".

הימים הם ראשית שנות החמישים. ילדי הקיבוץ מחולקים לשישיות לפי מועד לידתם. "השישייה שלי נכנסה היום לגור בפעוטון החדש; זה שעל יד האמפיתאיטרון", אמרה מיפה אבני הגנת לשומרת הלילה והוסיפה: "מכיוון שהלילה יהיה הלילה הראשון שלהם בבית הילדים החדש, חשוב להקדיש להם תשומת לב מיוחדת". אמרה, והלכה לביתה.

הראשון שהתעורר בבוקר היה יזהר. הוא עוד הספיק לראות את שומרת הלילה כותבת משהו במחברת השמירה ויוצאת בשקט מבית הילדים. במיטה שליידו ישנה כרמלה. ללא היסוס משך יזהר בשמיכתה. ראשה של כרמלה התרומם ובקול רדום אמרה לו: "אתה לא צריך להעיר אותי, אני נרדמה כל כך מאוחר". "לא אומרים נרדמה, אומרים נרדמתי", תיקן אותה יזהר. "אומרים מְרדמת", קראה יפה ממיטתה. "אומרים קומו כבר ילדים", קרא יזהר וטפח בחוזקה על הגב של משה ורחל. "בואו נראה מה כתבה השומרת הזאת במחברת. הגדולים האלה, תמיד יש להם סודות". "אבל הם שומרים עלינו ועל הקיבוץ כל הלילה", אמר משה. "והם נורא גיבורים", אמר יזהר. "במלחמה הם עלו על מגדל המים אפילו", התפעלה רחל. "יש שמה פנס שיורה אותיות", הוסיפה יפה. "ילדים, זה בכלל לא חשוב מה שהשומרת כתבה. מיפה אמרה שאנחנו כבר גדולים, אנחנו כבר גרים בפעוטון", השלים זוהר. "אם אנחנו גדולים אז אנחנו כבר יכולים להיות גיבורים", צעקה כרמלה. "ולא חייבים להיות רק גיבורים בלילה, אפשר להיות גם גיבורים ביום", החליט יזהר. "אז בואו כבר ונעלה על מגדל המים", קרא משה תוך שהוא קם ממיטתו וממהר לצאת החוצה ואחריו כל שאר הילדים.

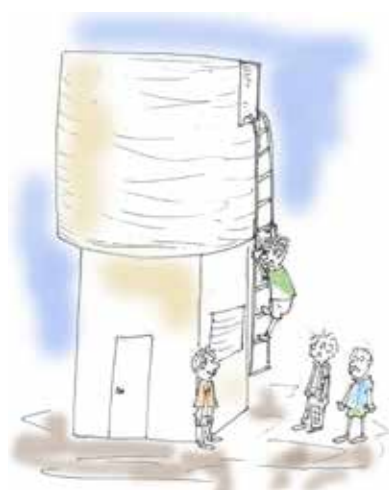
זמן קצר לאחר מכן כבר מיהרה מיפה בדרכה לפעוטון כדי לראות כיצד עבר הלילה הראשון על הילדים. בראשה דמיינה את המילים הטובות שתגיד לילדים הגיבורים, אבל מה רבה הייתה תדהמתה לנוכח המראה שהתגלה לה כשהתקרבה לדלת הפעוטון: הדלת פתוחה לחווחה, מהברז זרמו מים, והנורא מכל - בחדרי השינה כל המיטות ריקות, שתי שמיכות זרוקות על הרצפה, נעלי בית מפוזרות בכל פינה, חולצת פיג'מה זרוקה בפינת הבובות ופיג'מות נוספות מושלכות על הרצפה ועל הספסל במקלחת. במחברת השמירה קראה מיפה את שכתבה שומרת הלילה: "הילדים ישנו יפה כל הלילה", אבל הבלגן בגן סיפר

סיפור אחר לגמרי על מה שקרה שם בלילה. איפה הילדים עכשיו? שאלה את עצמה מיפה. מה קרה פה? לאן נעלמו הילדים? ומה אומר להוריהם?

לא הרחק משם, מאזור מגדל המים שליד חדר האוכל, נשמעו קולות ילדים, ומי שהרים את מבטו כלפי מעלה היה יכול לראות על הסולם קבוצת ילדים. "אני עולה ראשון כי הרגליים שלי הכי ארוכות", הכריז זוהר וטיפס על הסולם. הוא היה לבוש בגופייה בלבד. אחריו טיפסה רחל, לבושה בתחתונים ועל רגלה סנדל בודד (השני נפל בדרך). משה דחף אותה, לא היה לו פנאי (והוא גם לא לבש שום דבר חוץ מכובע). יפה מיהרה לעלות אחריהם בזריזות (היא לבשה תחתונים וגרב אחד). כרמלה, שעלתה אחריה, הייתה כנראה הזריזה מכל חבריה, כיוון שהספיקה ללבוש תחתונים וסוודר ואפילו לנעול נעלי בית. "נו כבר", דחק יזהר בכרמלה, "למה לקחת לי את נעלי הבית שלי?"

בפעוטון עמדה מיפה נבוכה וקצת חוששת ולא ידעה מה לעשות. אולי, אמרה לעצמה, אלך להביא ארוחת בוקר ועד אז יחזרו השובבים. בדרכה חזרה ממטבח הילדים פגשה את קלאוס, אבא של כרמלה. "אולי ראית את הילדים שלנו?" שאלה אותו נבוכה, מסתירה את חרדתה. "ששש", סימן לה קלאוס והתקרב לעברה, "ששש..." "אבל אני לא יודעת איפה הילדים", קראה מיפה בקול, משתפת אותו בתחושתיה הקשות. "ששש..." המשיך קלאוס לסמן לה והצביע לעבר מגדל המים. כד החלב שהיה בידה של מיפה נשמט וכל החלב שהיה בו נשפך...

בינתיים, על המגדל, אמרה כרמלה בבכי ליזהר: "אבל אני לא לקחה את נעלי הבית שלך", ובדיוק אז הגיע זוהר לשלב האחרון בסולם. "הי, הנה אבא שלי", קראה כרמלה בהתרגשות ומיד אמרה בבכי: "אני רוצה לאבא". מיפה וקלאוס התקרבו לבריכה. "הכל בסדר, ילדים", אמר קלאוס, "בואו נעזור לכם לרדת". "אנחנו לא רוצים לרדת, אנחנו רוצים לעלות עד לגמרי. אנחנו רוצים להדליק את האותיות", אמר משה, ואילו רחל הצטרפה לבכי: "אני רוצה לאמא". מיפה, שעמדה עד עכשיו בשקט, הרימה את ראשה, הביטה אל הילדים ואמרה: "נכון שאתם כבר גדולים ועברתם לישון בפעוטון, אבל גם הגדולים לא עולים למגדל המים בלי רשות", וקלאוס הוסיף: "וראיתם פעם חברים שעלו למגדל בתחתונים?". נרגשים חזרו הילדים לפעוטון, קלאוס הלך להביא חלב במקום זה שנשפך, ומיפה הבטיחה לילדים שבקרוב יטיילו למגדל כדי לראות איך שולחים הודעות עם פנסים.

בשנים הראשונות שלאחר הקמת המדינה הגיעו לישראל עולים רבים. לקלוט כל כך הרבה אנשים בתוך זמן קצר זה קשה מאוד, והדבר הראשון שהמדינה הקטנה הייתה צריכה לעשות היה למצוא במהירות היכן לשכן את כל העולים. בשלב מסוים, כשנגמרו הדירות הפנויות וכשבמחנות האוהלים התנאים היו גרועים מאוד, הוחלט להקים יישובים זמניים של צריפים ופחונים שקראו להם מעברות. את המעברות הקימו במקומות שונים בארץ מהצפון ועד הדרום. כשמן כן הן היו, מקום מעבר עד שיימצא לעולים פתרון דיור קבוע.

בשנת 1955 הוקמה ממזרח לכפר מנחם מעברה שנקראה חרובית, על שם החרובים הרבים שגדלו באזור (היכן שהיום נמצא גן השעשועים המונגש). התנאים במעברה היו קשים, במיוחד בחורף, כי המבנים הארעיים לא תמיד עמדו במזג האוויר הסוער. בנוסף, תושבי המעברה סבלו מעוני וממחסור במזון ובמצרכים בסיסיים אחרים. קצת אחרי הקמת מעברת חרובית החליטו חברי כפר מנחם לעשות מבצע איסוף צעצועים ומשחקים מבתי החברים ולהביאם לתושבי המעברה. מי שגויס למבצע האיסוף היינו כמובן אנחנו הילדים. במשך כמה ימים הסתובבנו בשעות אחר הצהריים והערב בין חדרי חברי הקיבוץ וביקשנו

תרומה של צעצועים שכבר אין בהם שימוש. ערימות הצעצועים הלכו וגבהו, עד שאמרו לנו שיש כבר מספיק צעצועים. במקביל, בנו עובדי מפעל המתכת והנגריה נדנדה גדולה עבור ילדי חרובית. העברת הצעצועים והנדנדה למעברה תוכננה כמבצע מיוחד.

ביום שנקבע הוכן טרקטור רתום לעגלה פתוחה, ואנו הילדים העמסנו עליה את הצעצועים. אחרי הצעצועים עלינו אנחנו הילדים, והטרקטור החל לנסוע דרך השדות בדרכו למעברה. ככל שהתקרבנו, גברה התרגשותנו לקראת המעשה הטוב שאנו עומדים לעשות. כשהשיירה כבר הייתה קרובה ליעד, לקח פנחס את החצוצרה והחל לחצרף על מנת לבשר על בואנו. הוא המשיך בנגינה עד שהטרקטור עם העגלה נכנס למעברה. ילדים רבים החלו לרוץ אחרינו, שמחים על האורחים הבלתי צפויים. אני ישבתי מאחור, ולפתע שמעתי קול של ילדה שנראתה כבת עשר (קצת יותר צעירה ממני): "לחם, לחם אנחנו רוצים, לא צעצועים".

איני יודע אם רק אני שמעתי את הקול הזה בכל ההמולה שהייתה סביבנו. זה היה מעורר רחמים ופגע כמוזן בתחושתי שאנו עושים מעשה טוב למען ילדי המעברה. למרות זאת, חברי הקיבוץ המבוגרים התקינו את הנדנדה ואנחנו חילקנו את הצעצועים לילדים, קצת שיחקנו איתם וחזרנו הביתה ברגשות מעורבים.

לימים, כאשר בגרנו והחלו הדיבורים על היחסים העכורים בין הקיבוצים לעיירות הפיתוח והמעברות, חשבתי שאולי גם למעשה הזה שלנו, שכולו היה רצוף כוונות טובות ותמימות אך נעשה בצורה קצת פטרנליסטית ומתנשאת (השימוש בחצוצרה למשל), הייתה תרומה מסוימת למה שקרה בהמשך. ואולי אני טועה...

זה קרה אי שם בשנות הארבעים של המאה העשרים. אני הייתי אז ילדה בכיתה א', אחת מראשוני הילדים של כפר מנחם. לא היינו ילדים רבים בכיתה ובכל זאת חילקו אותנו לשתי קבוצות: הבוגרים היו בקבוצת הסלע והצעירים יותר באורן. מכיוון שהיינו מעטים גרנו כולנו באותו בית, הבניין הראשון בקיבוץ ששימש בית ילדים וכיתה. הבית הזה עומד על תילו עד היום, אבל כבר מזמן איננו כיתה. הרבה שימושים היו לו עד השיפוץ של השנים האחרונות שלאחריו הפך ל"בית המוסדות הקיבוציים" (המקום שבו נמצאים משרדי המזכירות, ריכוז המשק והנהלת החשבונות). אפילו שהוא מאוד מבוגר, יש לבית הזה אפילו שם חיבה חביב - "הבית הכתום".

כשאנחנו עברנו לגור בבית הזה הכל היה שונה לעומת חיי הילדים היום בכפר מנחם. היה בו את כל מה שהיינו צריכים בתור ילדים בקיבוץ, שאת רוב שעות היום העבירו בבית הילדים או בסביבתו: חדרי שינה, חדר אוכל, כיתה ומקלחת. חדרי ההורים היו קטנים (בשנים הראשונות קראו לבתי ההורים "חדר" כי זה באמת מה שהיה בהם - חדר אחד), ואנחנו, הילדים, הגענו אליהם רק לשעות בודדות אחר הצהריים. לקראת ערב חזרנו כדי לאכול ארוחת ערב ולישון בבית הילדים.

הסיפור שלי קשור באחד באפריל, שכידוע הוא יום שבו מותר (ואף רצוי!) לנסות "לעבוד" אחד על השני. כדי להצליח אפשר גם לשקר (לא שקרים גדולים ולא דברים רעים אבל כאלו שיעזרו להפתיע, לבדח ואפילו קצת להבהיל). כך זה היום וכך היה גם כשאני הייתי ילדה. לכן מדי שנה לקראת האחד באפריל נהגנו לתכנן תעלול כלשהו, וכשהגיע היום המיוחל גם לבצע אותו. התעלול שהכנו באותה השנה היה קצת יותר נועז ואולי אפילו קצת מסוכן, אבל המורים שלנו, מייטק ובת שבע, ידעו, אז כנראה זה היה בסדר.

מה היה הרעיון? את המים למקלחת בבית הילדים חיממו באותם הימים בעזרת בויִלר (מתקן לחימום מים באמצעות נפט או חומר דליק אחר). באותו היום התארגנו כמה ילדים, שפכנו לבוילר כמות גדולה של נפט שהכנו מראש והדלקנו. אש חזקה עלתה בבוילר ומהארובה שעל גג הבית החל לצאת עשן שחור, כבד וסמיך. מול הכיתה שבה גרנו היו מחסן הבגדים, המכבסה וחדרון קטן לסנדלריה שבה עבד עמנואל בָּק. כאשר העשן הסמיך יצא מן הארובה, יצאנו גם אנחנו בריצה מהכיתה והתחלנו לצעוק בקולי קולות: "שריפה, שריפה". רצנו למכבסה לבקש שייתנו לנו שקים ריקים כדי שנוכל לכבות את השריפה. עמנואל, שראה ושמע אותנו, מיהר וקרא לעובדות המכבסה וביקש שייתנו לנו שקים ומה, כי יש שריפה בכיתה. במקביל חלק מהילדים רצו למחסן הבגדים וביקשו גם שם שייתנו

להם שקים לכיבוי השריפה. עובדות המכבסה ומחסן הבגדים קפצו ממקומן מבוהלות ורצו מהר בניסיון למצוא שקים וסמרטוטים אחרים שיעזרו בכיבוי השריפה. לכמה דקות היה שם בלגן גדול בגלל הבהלה שעוררנו עם קריאותינו לעזרה, שהתערבבו עם ריח העשן שהחל להתפשט. אבל לפתע, בתוך כל ההתרוצצות והצעקות, נעמדה מלכה אפל מול כל הנשים המבוהלות וקראה בקול: "רגע רגע, היום אחד באפריל. זה נראה לי כמו תעלול של הילדים כדי להבהיל אותנו". וככה הסתיימה המתיחה.

היינו מאוכזבים מכיוון שהמתיחה התגלתה מהר מדי והיא לא הצליחה כפי שרצינו, אבל, אמרנו לעצמנו, לפחות את עמנואל ואת עובדות מחסן הבגדים והמכבסה הצלחנו להבהיל.

צביה גרשוביץ

לפני כשישים שנה, כשבנו בקיבוץ חדר אוכל חדש, חשב קלאוס, שהיה גנן מדופלם והאחראי על הנוי בקיבוץ, שליד מקום כה מרכזי בקיבוץ ראוי שתהיה גינה יפה. הוא החל לנכש את העשבים ולהכין את השטח, כאשר לפתע ראה שתיל קטן של עץ. הוא לא ידע איזה עץ זה, אך החליט לשמור עליו, לטפח אותו ולראות איזה עץ יצמח מהשתיל. הגינה החדשה נבנתה ופרחה וגם העץ גדל וגדל, ולאחר שנתיים כבר היה אפשר להבין שזהו עץ תות. וכמו כל עץ תות, בחורף הוא עמד בשלכת, באביב הוא לבלב בירוק כאשר הצמיח עלים חדשים, ובקיץ התמלאו ענפיו בתותים סגולים וטעימים.

עם השנים המשיך העץ לגדול, גזעו התעבה וכך גם ענפיו, שהטיפוס עליהם נהיה משחק אהוב על ילדי הקיבוץ. כאשר הבשילו התותים, היו המטפלות מבקשות מהילדים שלא לטפס על העץ עם חולצות בהירות, כדי שאולי פעם אחת כתמי עסיס התותים לא יישארו כמזכרת נצחית למעדן המתוק שאכלו על העץ. ילדי הקיבוץ והחברים נקשרו אל העץ ובמשך שנים רבות נהנו מפירותיו. ילדי הגנים קטפו מעלי התות כדי להאכיל את תולעי המשי שגידלו ושהמזון היחיד שהן אוכלות הוא עלי תות.

חלפו כמה עשרות שנים, ובתחילת שנות השמונים של המאה הקודמת חדר האוכל, שפעם היה חדש, התבגר וכבר נראה קצת פחות נוצץ. והנה שוב עלה הצורך בשיפוץ של

המבנה וסביבתו. תכננו המתכננים רחבת כניסה גדולה ומפוארת לחדר האוכל, אבל, ברוח האינטרנציונל שפעם אהבו בקיבוץ לשיר ("עולם ישן עד היסוד נחריבה"), מקום לעץ התות לא נשאר. לילדים היה קשה מאוד לקבל את ההחלטה וגם להוריהם, שזכרו את הימים שבהם היו הם ילדים, טיפסו עליו ואכלו מפירותיו. בגלל ההתנגדויות הרבות הגיע הנושא לשיחת הקיבוץ, אך ההחלטה בסופו של דבר לא שונתה - רחבת חדר האוכל תשופץ ועץ התות ייעק.

בניסיון אחרון למנוע את רוע הגזירה ארגנו הילדים מחאה: תלו ברחבי הקיבוץ שלטים נגד עקירת עץ התות ובמשך כמה ימים אף עמדו ליד העץ עם שלטים בידיהם בדרישה שהעץ יישאר במקומו. היו אף כאלו שטיפסו על העץ והודיעו שלא ירדו עד שתשונה ההחלטה, אך גם זה לא עזר. בוקר אחד הגיע טרקטור גדול, חפר גומה עמוקה סביב גזע העץ ובעזרת חבלים עבים שנקשרו אל העץ ואל הטרקטור נמשך העץ החוצה ונעקר משורשיו. אחרי שהופל העץ נוסרו הגזע והענפים ופזרו מהמקום, ובתוך כמה שבועות נבנתה רחבה חדשה שהייתה גדולה ומפוארת, אבל עם מעט מאוד צל.

בימים שבהם הלכנו מגבעת הילדים לשחק ב"גריני כותנה" (שהם כמובן הגרעינים שנופו מתוך סיבי הכותנה הלבנה והוחזרו לקיבוץ כמאכל לפרות), השמחה הייתה רבה וההתרגשות אף העפילה עליה...

מחסן הגרעינים היה האגגר רחב ממדים ומעורר השתאות, במיוחד כאשר אנחנו עוד היינו קטנים כל כך. קסמו של המקום היה באפשרויות הרבות הטמונות בו, בתחושה הקרירה והנעימה של מבנה הבטון הסגור והקצת-חשוך תמיד, ובנעימות המלטפת של הכמות האינסופית של הגרעינים העטופים בשאריות סיבי הכותנה הרכים והלבנים, שהיו עבורנו הדבר הקרוב ביותר לשלג. המבנה הענקי שלידו הסילו סיפק הזדמנות ייחודית שכן על אף גובהו ניתן היה, לאחר מסע טיפוס אתגרי על ההר הלבן, לכבוש אותו ולגעת בתקרה. במהלך המסע, כמו מטפסי הרים אמיתיים, שקענו בגרעינים כשהרכות המטעה שלהם בלעה את צעדינו בכל ניסיון התקדמות והרגליים התאמצו ונהגו בו זמנית.

המשחק בגרעיני הכותנה סיפק לנו רגעים רבים של אושר. למשל, גלישה שנראתה בלתי נגמרת במורד ההר על פיסת קרטון קטנה; הזדמנות לתרגל קפיצות וזינוקים מכל סוג וכיוון

על מצע רך ומושלם לנחיתות, כאשר בנחיתה הגרעינים מחבקים ומציפים ברצון להמשיך לנתר כך שוב ושוב; וכמובן חפירת בורות ותעלות (גם אם המטפלות לא כל כך אהבו שעשינו זאת והזהירו שזה מאוד מסוכן אם קיר הגרעינים יתמוטט עלינו). זכור לי במיוחד משחק הדמיון שאהבתי לשחק עם חברי הקרובים לקבוצה: היינו ממצייאים עולם, בו רצפת הבטון של המחסן הייתה למעשה לְבָה רותחת או בור אינסופי, כאשר אחד מאיתנו מתגלגל ו"שוקע אל האבדון", בזמן שהשני מושיט לו יד, תופס אותו "ברגע האחרון" ומושך כלפי מעלה, לקול זעקות "אני נופל" ו-"תחזיק חזק" - תרגול של נְעות במיטבה.

בסיום (והאמת שגם במהלך המשחקים על ההר אבל העדפנו ליהנות ולהתעלם...), כאשר היינו יורדים מההר והדופק התחיל לרדת, הייתה מתחזקת תחושת הסיבים והאבק העוטפים אותנו מכל עבר, במיוחד בתוך חלל הפה ועל הלשון. אחרי שהתנערנו קצת ושטפנו את הפה עם מים מברז סמוך, היינו מוכנים להמשיך לתחנה ההכרחית לפני החזרה לבית הילדים - ביקור אצל גד כנען בכלבו הענפים, שם תמיד ציפה לנו חיוך מסביר פנים ועוגיות בצורת חצי סהר עשויות בסקוויט, שצד אחד שלהן מצופה שוקולד - סיום מתוק לטיול נפלא.

מתן לפידות

בתקופת הלינה המשותפת, נהגנו גם אנחנו ילדי כיתת "חצב", כמקובל באותם הזמנים, להישאר לעיתים ערים בלילה, כמובן רק אחרי שהמשיכיה (תורנית שהיתה אחראית לקבל את הילדים שחזרו מבית ההורים ולוודא שהם הולכים לישון) היתה הולכת. באותם הימים כיתת "חצב" נחשבה לכיתה של ילדים טובים, שנהגה להכין הפתעות חיוביות למטפלות, כמו סידור השולחנות לקראת ארוחת הבוקר, הכנת הופעות, סידור וקישוט הכיתה ועוד. לעומתנו, כיתת "שיבולת" שהיו גדולים מאתנו בשנה והתגוררו בבית הילדים שליטנו, היו, לפחות בעינינו, ההפך הגמור: תמיד שמענו על מעשי הקונדס שלהם ועל החיים הקשיים שגרמו למורות ולמטפלות.

אחת המסורות שזכורות לי מאותה התקופה, היתה "צביעת הלילה" - ילדי כיתה אחת לוקחים משחות שיניים וצובעים במשחה את ילדי הכיתה האחרת (הכלל הלא-כתוב אמר שמותר לצבוע את כל הגוף חוץ מאת העיניים ואת כפות הידיים). כך קרה שלילה אחד התעוררנו וגילינו שהותקפנו באכזריות - לא רק שצבעו אותנו, אלא שהצבצים היעילים החליטו לצבוע גם את המצעים שעל המיטות.

היה לנו ברור שהאשמים הם ילדי כיתת "שיבולת". כזכור, היינו הילדים הטובים, אז כמו שנהגנו תמיד לא לקחנו את החוק לידיים ולא יצאנו לנקום בכיתה השכנה, אלא קראנו לשומרת הלילה בעזרת השמרטף שהיה מותקן על קיר בית הילדים.

בצירוף מקרים מעניין גילינו שהשומרת באותו הלילה היתה אימה של ילדה מהכיתה שלנו. כשהיא הגיעה לכיתה וראתה שלא רק כולנו מכוסים במשחת שיניים, אלא שגם כל המיטות מלוכלכות ולא ניתן לחזור לישון בהן היא כעסה מאוד והחליטה לפעול. בזעם נחוש הלכה והעירה את כל ילדי כיתת "שיבולת", התעלמה מהכחשותיהם המחויכות ואילצה

אותם להחליף את המצעים בכל המיטות שלנו.

אנחנו הצלחנו באותו לילה לחזור לישון במיטות עם מצעים נקיים, אבל השיעור החינוכי ששומרת הלילה ביקשה להעביר לילדי "שיבולת" לא כל כך הצליח, שכן מסכת צביעות הלילה נמשכה גם אחרי אותו המקרה; בעצם עד לסוף הלינה המשותפת והמעבר ללינה המשפחתית.

סיפורי חורף

שער שני

העגלון והיולדת (סיפור בארבע תמונות)

| אבנר קוֹזוֹוִינֶר

תמונה ראשונה - ראש פינה, 2015

הטלפון בביתנו צלצל והקול בצד השני היה מהוסס משהו.

"הגעתי לבית של אבנר קוֹזוֹוִינֶר? אני מכפר מנחם..."

אשתי שענתה לשיחה שאלה מי: "אתה נדב אבירם?"

"כן", ענה נדב מופתע, "את זוכרת?"

"בוודאי, הסיפור עליך הוא אחד הסיפורים המשפחתיים האהובים ביותר אצלנו כבר הרבה

שנים... כמה זמן עבר מאז שנפגשנו? כמעט עשר שנים..."

"כן, נכון..." אישר נדב.

תמונה שנייה - כפר מנחם, 2005

בשבת של פסח נסעתי עם אשתי לבקר חברים באזור השפלה. בדרך חשבתי שזו הזדמנות

טובה לבקר בכפר מנחם במטרה לפגוש את נדב ולהוכיח לאשתי שהסיפור מלפני שישים

שנה הוא אמת לאמיתיה ולא אגדה. קיווייתי שאחרי שתשמע את הפרטים מנדב, היא

תסייע לי לשכנע את בני המשפחה, שאם נודה באמת קצת פקפקו במהימנות הזיכרון

שלי. כשהגענו לקיבוץ הצלחתי בעזרת אדם שפגשנו ליצור קשר עם נדב, והספקנו להיפגש

לזמן קצר (גם לנו וגם למשפחת אבירם היו תוכניות נוספות לאותו היום). למרות הפגישה

הקצרה נדב לא ויתר על השאלה: "אתה באמת היית העגלון?" החלטנו מספרי טלפון

והבטחנו שביום מן הימים עוד ניפגש.

תמונה שלישית - כפר מנחם, 1942

בהוראת הפלמ"ח הגעתי לתגבר את כפר מנחם. קיבל אותי איש ההגנה במקום, דוד קרון.

קיבלתי מיטה ומזרן קש ומקום לישון במאהל מחלקת הפלמ"ח (בעמק ליד האמפיטיאטרון).

כשמזכיר הקיבוץ, מתתיהו (מתס) שור, שאל אותי במה אני יכול להשתלב בסידור העבודה,

עניתי שאני יודע לחרוש טוב עם פְּרָדוֹת. אם כך, הוא השיב, תקבל זוג פְּרָדוֹת ועגלה ואתה

תהיה העגלון. אהבתי את הפְּרָדוֹת והן אהבו אותי, כי נתתי להן מנות שעורה מוגדלות. הן

היו נשמעות לכל משיכת מושכות שלי. עבדתי בפלחה, בהובלת זבל ובעבודות עפר בתוואי

הכביש שנסלל אז כדי לחבר את כפר מנחם לכביש הראשי שלייד הכפר הערבי מסמיה

("הדרך המנדטורית").

בסוף אוקטובר הגיע החורף וגשמים חזקים ירדו ללא הפסקה. באותו היום סידור העבודה

שלי היה להוביל לצומת מסמיה בעגלה את מתס עם חבר נוסף, ואת חנקה אנצ'קובסקי,

שהייתה בהריון בסוף חודש תשיעי. שם הם היו אמורים לעלות על אוטובוס ולהמשיך לתל

אביב, ואני, עם העגלה והפרדות, הייתי אמור לחזור לקיבוץ. יצאנו בשש בבוקר תחת גשם

שוטף והדרך הייתה כולה בוץ. אחרי כשעה הגענו למסמיה. אבל כדי להגיע לכביש הראשי

היה עלינו לעבור את נחל מסמיה. הנחל, שכל הקיץ היה יבש, התמלא עד גדותיו והמים

זרמו בשטף עז. כשהפְּרָדוֹת עמדו על שפת הנחל שאלתי את מתס: "מה עושים?". "תנסה

לעבור לגדה השנייה", הוא אמר. הסתכלתי על חנקה שישבה בשקט, מכוסה במעיל גשם

גדול, מכונסת בעצמה, והתפללתי שנעבור את הנחל בשלום. הפְּרָדוֹת היו ממושמות.

קראתי להן: "קדימה!" והן נכנסו לנחל ולמים הגואים עד שקי הנחל הציפו את העגלה ואת

רגלינו. ברגע הזה פעלנו אני והפרדות כגוף אחד. צעקתי אליהן והן נשמעו לי. ממרכז הנחל

משכתי את הרתמות חזק שמאלה עם כיוון הזרימה, עשינו חצי פרסה ועלינו חזרה לגדה

שממנה באנו. ניסיון החציה הכושל נמשך דקות ספורות שנדמו לי כמו נצח. מתס לחץ את

ידי וכולנו ישבנו שותקים. בצידה השני של גדת הנחל עמדו ילדי הכפר מסמיה, צוהלים

וצוחקים בשמחה.

נחנו כרבע שעה וכשראינו שהגשם נחלש החלטתי, בעצה אחת עם מתס, להתקדם עם

העגלה לאורך גדת הנחל, עד למקום שנראה שטוח יותר ונוח למעבה. מכיוון שגם הזרימה

נחלשה החלטנו לשוב ולנסות לעבור לגדה השנייה. הצלחנו. עברנו את הנחל והגענו לכביש,

שהיה מוצף מים. אבל אז הבנו שאיחרנו את האוטובוס... באין ברירה (חנקה הייתה בדרכה

לבית החולים ומתס לעבודה...) המשכנו לגדרה. בגדרה ירדו שלושת הנוסעים והמשיכו

לתל אביב באוטובוס אחר. אני השארתי את הפְּרָדוֹת אצל איכר בגדרה והמשכתי לתל אביב

גם כן, לחדר השכור של כפר מנחם (לקיבוץ היה חדר שכור שבו יכלו לישון חברים שנשארו

בעיר). בערב הגיע מתס וסיפר שלקח את חנקה לבית החולים, ושם, אחרי זמן קצר, היא

ילדה בן. שמחתי מאוד ויצאתי עם מתס לארוחת ערב ולהצגה בהבימה.

קמנו לבוקר עם שמים כחולים ושמש נהדרת - יום נפלא. מתס הלך לענייניו ואני חזרתי

לגדרה, לקחתי את העגלה ואת הפְּרָדוֹת ויצאתי לכפר מנחם. נחל מסמיה היה ריק ממים.

מהשיטפון של היום הקודם נותר רק בוץ שהתייבש בשמש.

בקיבוץ הייתה שמחה גדולה להולדת נדב ואני חזרתי לעבודתי כעגלון, אבל את ההרפתקה

הזו לא שכחתי. כעבור כשלושה חודשים הוחלט בפלמ"ח שעלי לחזור צפונה. במסיבת

חנוכה, ממש לפני עזיבתי, ניגש אלי מתס, נתן לי שעון יד חדש והכריז שזו מתנת פרידה

במקום שעון היד שנעלם כשניסינו לחצות את הנחל בשיטפון הגדול...

תמונה רביעית - ראש פינה, 2015

את ההתחייבות המשותפת לשוב ולהיפגש, שנתנו על המזרחה בכפר מנחם, קיימנו כעבור

כעשר שנים. נדב ואוכמה הגיעו אל ביתנו בראש פינה, ובעוד אנחנו יושבים ואני מספר את

הסיפור לאוכמה ולנדב, נכנסה ביתנו, ראתה את האורחים ושאלה ובקול של מנחה טקס

ועם חיוך גדול: "נו, ואיפה הרך הנולד?" כולנו צחקנו צחוק גדול...

מי שיבוא לרפת יראה שם, בתוך שורה של כלים חקלאיים, טרקטור אדום. הטרקטור, אינטרנשיונל TD6 משנת 1942, היה הטרקטור השני בכפר מנחם. טרקטור מיוחד עם תפקיד מיוחד.

באותן השנים הדרך ממסמיה לקיבוץ הייתה דרך עפר ולא כביש סלול כמו שקיים היום. בימי החורף, כאשר ירד גשם, התמלאו הוואדיות במים, הדרך התכסתה בבוצ ומכוניות לא יכלו לנסוע בה. כדי

להגיע עם מכונית לכביש הראשי במסמיה או לחזור משם לקיבוץ, היו צריכים את עזרת הטרקטור. הטרקטור, שהיה טרקטור "זחל" והתקדם על שרשראות ולא בעזרת גלגלים, היה יכול להתקדם גם כשהדרך הייתה בוצית וחלקלקה. החברים חיברו את המכונית לטרקטור וכך, כשהוא גורר את המכונית, הגיעו למסמיה ולכביש. בדרך חזרה - בדיוק אותו הדבר: הטרקטור הגיע מהקיבוץ, הנהגים רתמו אותו למכונית והטרקטור משך את המכונית כל הדרך הביתה.

בתחילת שנות הארבעים של המאה העשרים, כשהייתי בן ארבע וחצי בערך, היה יום שבת נעים ושמש של חורף שהגיע אחרי כמה ימי גשם. נודע לאמא שלי שאחרי הצהריים אושר גולדברג אמור לנסוע עם המשאית העמוסה ירקות, פירות, חלב וביצים לתל אביב. אמא חשבה שזו הזדמנות טובה לבקר את הוריה שגרו בתל אביב והחליטה להצטרף לנסיעה. היא לקחה אותי ואת אחותי נירה בת העשר, ויחד עלינו כולנו למשאית ויצאנו בדרכנו לתל

אביב. היה יום יפה, הדרך הייתה ללא בוצ, ואחרי כשלוש שעות הגענו לתל אביב - אנחנו לביתם של סבא וסבתא ואושר לשוק כדי לפרוק את הסחורה שהביא מהקיבוץ. התוכנית של אמא הייתה לפגוש למחרת את אושר ולחזור איתו לקיבוץ.

למחרת קמנו לבוקר סוער וגשום. מיהרנו להגיע לבית הקפה שבו קבענו להיפגש עם אושר, אך כאשר הגענו למקום גילינו שהוא כבר יצא בדרכו הביתה. לשמחתנו מצאנו מקום באוטו שנסע לבאר טוביה ואיתו הגענו למסמיה. קיוונו שנפגוש שם את אושר עם המשאית, ואמנם זה מה שהיה. בגלל הגשם התכסתה הדרך לקיבוץ בוצ ואושר חיכה לטרקטור שיגיע ויגרור את המשאית לקיבוץ. אחרי זמן קצר הגיע הטרקטור והתחלנו להתקדם. נסענו ונסענו, הערב כבר ירד והגשם המשיך לרדת כל הזמן.

נוסף לבוצ היה עלינו לעבור שני ואדיות שכבר התחילו להתמלא במים. את הוואדי הראשון הצלחנו לעבור בקושי, אבל בוואדי השני, לפני הכפר הערבי א-תינה (היכן שהיום נמצאים הגשר ותחנת הרכבת), הטרקטור כבר לא הצליח לגרור את המשאית. אושר ונהג הטרקטור החליטו לנתק את המשאית ולהמשיך הביתה רק עם הטרקטור, כשאמא, נירה ואני עליו ואושר נשאר לשמור על המשאית עד הבוקה, בתקווה שהגשם ייפסק והטרקטור יצא שוב לדרכו והפעם יצליח לגרור אותו הביתה. וכך, על המושב הצר של הטרקטור האדום, הצטופפנו ארבעתנו. הטרקטור התקדם לאיטו, והגשם ירד ללא הפסקה. הטרקטור היה ללא גגון ואנחנו, רטובים מכף רגל עד ראש, ישבנו צמודים זה לזה, גם כי לא היה מקום וגם כדי להתחמם, מחכים שהדרך תסתיים ונגיע הביתה. אחרי חצות הגענו לקיבוץ. נהג הטרקטור מיהר לסככת הטרקטורים להחזיר את הטרקטור למקומו ואנחנו מיהרנו להחליף בגדים וללכת לישון.

שלושים שנים שימש הטרקטור האדום את חברי הקיבוץ בעבודות בפלחה, במטעים, במספוא וברפת, עד שכבר לא היה אפשר להפעילו. בסוף שנות התשעים הוא שופץ ולקח חלק בטקסי הבאת הביכורים. היום אפשר לראותו ברפת, עומד בראש שורה של כלים חקלאיים כשילדים משחקים עליו, דוהרים בדמיונם למקומות רחוקים (אולי אפילו למסמיה...).

| איתי ישראל

מה לא דובר בו וכמה לא סופר עליו?! מבוגרים ממני עוד זוכרים אותו. אני הייתי ילד קטן כבן שלוש וחצי. את השלג עצמו אני לא זוכר אבל חוויות גדולות אפשר לזכור גם מגיל צעיר, ומאותו היום אני זוכר חוויה מיוחדת מאוד. כמדי לילה ישנתי בבית הילדים. התעוררתי מצעקות שנשמעו מכיוון החלון האחורי של בית הילדים. הצועק היה אבא שלי. הוא לא הרשה לעצמו להיכנס לבית הילדים דרך הדלת כדי להעיר אותי מכיוון שבאותם הימים של לינה משותפת נאסר על ההורים להיכנס בלילה לבית הילדים, אבל היה לו מאוד חשוב להעיר אותי. למה? כשקם בבוקר לעבודתו במספוא הוא הופתע לראות שלג. שלג בקיבוץ! השלג התחיל כבר בחצות. החברים שהיו בשיחת הקיבוץ, שהתקיימה כנהוג מדי מוצאי שבת, נדהמו למראה השלג שקידם את פניהם כשיצאו מהשיחה. אבא שלי לא הלך לשיחה ולכן ראה את השלג רק כשקם לעבודתו עם אור ראשון. הוא ראה שהכל לבן ו"ריח אירופה בא לי בנחיריים", כפי שציין תמיד אחרי שירד גשם (במבטא יקי כבד). זה הזכיר לו את בית ילדותו בגרמניה ומיד היה מתחיל לספר לנו על אירופה, תוך נשימה עמוקה - כמעט הסנפה - של הריח החורפי... לכן, כשהתעורר בבוקר וראה שלג, בפעם הראשונה מאז עלה לארץ ועוד בכפר מנחם, חש התרגשות עצומה, והוא מיהר להעיר את כל בני המשפחה כדי שילדיו לא יחמיצו את החוויה.

נרגש מיהר אל בית הילדים, נעמד מתחת לחלון חדר השינה שלי והתחיל לקפוץ. בכל קפיצה, כשפניו עברו את גובה החלון, ראיתי את כובע המצחייה שלו ואת פניו עד קו העיניים. לכל קפיצה צירף אבא מילה: קפיצה-"איתי", קפיצה-"קום", קפיצה-"יש".."שלג... בוא... תראה... קום..." הקפיצות שלו היו כל כך מרשימות שכילד בן שלוש וחצי הן נחרטו בזיכרוני. היום אני יודע שלא רק אבא שלי, אלא גם הורים נוספים הלכו אל בתי הילדים להעיר את ילדיהם כדי שיקומו לראות את השלג. מיירים ברעם ועמרי מיינצר למשל (שעבדו שניהם במסגריה והיו בעלי "ידי זהב") בנו עוד באותו הלילה שתי מזחלות כדי להסיע בהן את הילדים. אולי קיוו שהשלג ימשיך לרדת לא רק לילה אחד...

בבוקר התעוררו כולם למראה הקיבוץ המכוסה לבן, ממש כפר אלפיני. באותו הבוקר הנציח דוד פרלמוטר במצלמתו ארבעה ילדים מתוך ה"שישייה" שלי מטיילים בשלג עם מוסקה המטפלת. מוסקה לבשה פרוות כבש ומטפחת על ראשה (היא תמיד חבשה מטפחת כי לדבריה, "יש רוח פרצים"). אנחנו היינו עטופים במעילים, עם גרביים על הידיים וכובעי צמר על הראש (לחלק מהבנות היו מטפחות על הראש, כמו לאימהות). בתמונה רואים אותנו עומדים ליד איש השלג שבנו המבוגרים, שלראשו תרבוש וידיו מונפות. עומדים שם מרים אלמן, יוסי ברוידא, יהודה קרון ואני, שבוכה בכי מר (אולי כי היה לי קה...).

מתי בדיוק ירד השלג בכפר מנחם? על התאריך יש ויכוח עד היום, אבל לא במשפחה שלנו. אמא כתבה על התמונה מאחור 6.2.1950 ואמא מעולם לא טעתה, תמיד כתבה את התאריך המדויק (הרי אנחנו משפחה יקית).

| אורה דביר

בחודש פברואר של שנת 1949 הייתי בת חמש וחצי. מלחמת השחרור הסתיימה זה לא מכבר, ילדי הקיבוץ ואני ביניהם חזרו מהפינוי למושבה הדה, והקיבוץ הקטן החל מחדש בחיי שגרה. היו אלה ימי חורף עם הרבה גשם שכמובן גרם להרבה בוך. מדרכות עדיין לא היו אז בקיבוץ וגם בתי מגורים לא היו - רק צריפים.

באחד מאותם ימי החורף הייתה סערה חזקה במיוחד, רוח עזה נשבה וגשם ירד ללא הפסקה. בשעה ארבע אחר הצהריים הלכתי כמו שאר הילדים לבית ההורים. במשפחתי הקטנה היו אלו ימים של שמחה גדולה שכן נולדה לי אחות, שהורי החליטו לקרוא לה דפנה לכבוד הניצחון במלחמת השחרור (עלי דפנה מסמלים ניצחון).

"הבית" של הורי היה צריך קטן שבו חדר אחד, ללא שירותים, שנבנה כנראה מהר כדי שיהיה לחברים איפה לגור. אמא חזרה יום או יומיים קודם מבית החולים והצריך היה מלא מתנות, עוגות וממתקים. כשהגעתי ואמא פתחה לי את הדלת, אני זוכרת שעברה בי תחושה מוזרה ביותר כאילו איזה כוח עליון החזיק בי ולא איפשר לי להיכנס. כשאמא ראתה שאני עומדת ליד הדלת היא קראה לי פנימה, אך באותה השנייה ממש ראיתי איך גג הצריך מתרומם ודרך החריץ שנוצר עפים חפצים החוצה. עפו ספרים וניירות, אך במיוחד אני זוכרת את החלילית שבה אמא לימדה את ילדי כיתתה לנגן וכן את מחברות התווים – פשוט נעלמים לשמים. באותו הרגע הצבעתי לכיוון הגג, אך בטרם הספקתי לדבר העיפה הרוח את הגג על צירו והחדר הוצף בגשם.

הכל קרה מהר מאוד והיה מפחיד למדי. נרטבו העוגות, הממתקים, המתנות, הספרים ושאר תכולת החדר. אבא עדיין לא הגיע מהעבודה ואמא הייתה צריכה ללכת לבית התינוקות כדי להיות עם אחותי התינוקת. עלי הוטלה המשימה לחפש את אבא. יצאתי החוצה וכבר היה כמעט חושך. הלכתי בגשם ונרטבתי מאוד. בדרך פגשתי את אחד החברים, אשר אמר לי שנדמה לו שראה את אבא במקלחת הציבורית (בחדרי החברים לא היו מקלחות וכל החברים התקלחו במקלחת הציבורית). הגעתי למקלחת וביקשתי שיקראו לאבא שלי. אבא יצא ומיד אירגן קבוצת חברים שהצליחו, לאחר מאבק לא קל עם הרוח והגשם, להחזיר את הגג למקומו, הפעם בצורה קצת יותר יציבה מאשר קודם. כל אותו הזמן ראיתי את הגשם יורד לתוך החדר ומרטיב את הכל.

רק לאחר שהגג הונח על מקומו, היה אפשר לראות את כל הנזק שנגרם ולהתחיל לארגן את החדר מחדש. מאז עבר, כמובן, זמן רב; הצריך כבר איננו וגם אחותי הקטנה היא כבר אמא בעצמה, אך האירוע נשאר בהיר מאוד בזיכרוני עד היום.

החורף שהחל בסוף שנת 1942 היה סוער במיוחד. בדצמבר ירדו במשך שבועיים גשמי זעף ללא הפוגה. בגלל זרימת המים העזה בוואדיות, אגמי השלוליות הענקיים בשדות והאדמה הבוצית, לא הייתה כל אפשרות לעבור בדרך בין כפר מנחם והכביש הראשי שעבר במסמיה. אין יוצא ואין בא מהקיבוץ וגם אספקה לא היה אפשר להעביה. ניסיונות להשתמש בסוסים ובגמלים עלו גם הם בתוהו. ככל שחלפו הימים הלך המזון ואזל ועלה צורך דחוף להביא מצרכים בסיסיים מהעיר. מהקיבוץ נשלח מברק עם בקשת עזרה דחופה לחברי המשק הנמצאים בתל אביב, שלא יכלו לחזור הביתה בגלל תנאי הדרך.

אני הייתי אז מרכז המשק ובין אלו ש"נתקעו" בעיר. אחרי שקיבלתי את המברק ניסיתי לחשוב מה אפשר לעשות כדי לפרוץ את "המצור". לאחר זמן מה נזכרתי שפעם הצניחו אספקה מאווירון למתיישבים ביישוב, שעד שננטש ב-1937 היה היכן שנמצאת היום המשחטה ("ארגון מנחם" קראו לו). אם כן, חשבתי, למה לא לנסות עוד פעם? בארץ ישראל פעלה אז חברת תעופה קטנה בשם "אווירון" שבבעלותה היו שני מטוסים קטנים - "פרימוס" קראו להם. אחרי שפניתי אליהם והסברתי את הצורך הדחוף בהעברת מצרכים לכפר מנחם, הם הסכימו להעמיד לרשותנו "פרימוס" שחנה בשדה התעופה בלוד. זו הייתה התחלה טובה ומשמחת, אבל הימים כבר לא היו ימי "ארגון מנחם", אלא ימי מלחמת העולם השנייה ומטוס לא היה יכול להמריא ללא אישור של המפקדה הבריטית הראשית שישבה במצרים. מה עושים? הציע מי שהציע לפנות למושל המחוז האנגלי שישב ביפו, אף שהוא היה ידוע ככזה שבדרך כלל לא היה ידיד היהודים. לאחר התלבטות קצרה הבנתי שלהזיק זה בטוח לא יזיק, כיוון שהקיבוץ ממילא מנותק והמצב שם הולך ומחמיר. אולי מכיוון שהבריטים בדיוק חגגו את חג המולד שיחק לנו המזל והמושל, לאחר ששמע את סיפורנו, נעתר לבקשתנו והסכים להתקשר באלחוט עם המפקדה במצרים. לשמחתנו, הטיסה אושרה.

לאט לאט התקדם המבצע. מטוס כבר היה לנו וגם אישור להטיסו. נשאר עוד שני דברים שבלעדיהם אי אפשר להשלים את ההכנות ולצאת לדרך: למצוא טייס ולארגן את המצרכים. טייס יהודי-אנגלי שאותר בעזרת אנשי חברת "אווירון" התנדב למשימה, אך העמיד תנאי שאיש כפר מנחם ילווה אותו, מכיוון שלא ידע היכן הקיבוץ נמצא. מובן שהתנדבתי למשימה - מעולם לא ראיתי את כפר מנחם מלמעלה. את המצרכים נסעתי לקנות ב"משביר" בתל אביב, ולמרות שהיה זה יום שישי ושעת הסגירה התקרבה, כמעט כל העובדים נשארו לסייע באריזת המצרכים בשקיות כפולות. זהו, הכל מוכן ואפשר לצאת ללוד. כשהגעתי למנחת בדיוק נחת שם מטוס קרב בריטי ו"הפרימוס" שלנו נראה ממש זעיר לעומתו; אפשר

היה להסתיר אותו מתחת לאחת מכנפיו של מטוס הקרב. מזל שהוא היה בצבע אדום בוהק, מכיוון שגם אם היו מנסים להסתיר אותו, הצבע הבולט מיד היה מסגיר את מיקומו. הטייס ואני העמסנו על המטוס את החבילות, שהיו בהן בעיקר מצרכי מזון, כמה עיתונים שפורסמו בשבוע האחרון כדי שבקיבוץ יוכלו לדעת מה קרה בארץ ובעולם, ואל החבילות צירפתי מכתב שכתבתי לחברי הקיבוץ, שלא פגשתי כבר למעלה משבוע.

המראנו. הטייס הזהיר אותי מראש שבגלל מזג האוויר החורפי הטיסה לא תהיה "חלקה", ואכן המטוס הקטן היטלטל מצד לצד ואיתו גם אני. מראה הארץ שלנו ממעוף הציפור היה מרשים ומרגש. ריבועי השדות נראו כשמיכת טלאים בצבעי ירוק וחום ובתי היישובים נראו כמו קוביות משחק של ילדים. ככל שהתקרבונו לכפר מנחם הנופים היו לי יותר ויותר מוכרים. לא חלפו יותר מעשר דקות מההמראה וכבר זיהיתי את הגבעה שלנו ואת בתי הקיבוץ ומיד סימנתי לטייס בהתרגשות שהגענו. חלפנו מעל סככת המכוונות, הרפת, חדר

האוכל, הצריפים והבתים, והנה אני רואה את ההמולה שקמה בקיבוץ. גדולים וקטנים רצים מכל עבר וידיים ידידותיות מנופפות לשלום ואני מנופף להן לשלום בחזרה. מה שרציתי יותר מכל באותם הרגעים היה לנחות ולהצטרף לשמחת חברי שעל הקרקע.

הטייס עשה כמה הקפות סביב הקיבוץ. בכל הקפה זרקנו משהו למשטח הבוצי שליד הרפת (שם הערכנו שהסיכוי שהשקיות ייקרעו הוא הנמוך ביותר), ובכל פעם נופפו לנו מלמטה וקראו לעברנו קריאות שמחה ותודה. מצנחים לא היו לנו, ולמרות שהשתדלנו להשליך בעדינות חלק מהשקיות התפקעו, אך מה ששרד את הנחיתה, וכמובן העיתונים והמכתב, שימחו את כולם. בקיבוץ התארכה באותה העת קבוצה של חיילים אוסטריים ש"נתקעו" ולא יכלו לעזוב בגלל הבוץ, וגם הם באו לחזות במטוס שהגיע במפתיע (אחד מהם אף הצליח לצלם אותו). שבע הקפות עשינו סביב הקיבוץ עד שהשלכנו את כל החבילות. בהקפה האחרונה ירד הטייס לגובה נמוך במיוחד כדי לשמח את הילדים, שאפילו ממושבי במטוס הצלחתי להבחין בעיניהם הבורקות ובהתרגשותם הרבה, ואז הגביה אט-אט עוף וכיוון את המטוס בחזרה לשדה התעופה בלוד.

חלפו עוד כמה ימים עד שמזג האוויר התייצב והדרך לכפר מנחם התייבשה באופן שאיפשר לי לחזור הביתה. שמחתי מאוד לשמוע שהאורח המוזר בעל הכנפיים האדומות לא רק שימח את חברי הקיבוץ ואת הילדים שמעולם לא ראו מקרוב מטוס טס, אלא שהמצרכים והעיתונים שהעברנו היו חשובים מאוד להקלת תנאי החיים בקיבוץ המנותק.

הטבע שמסביב

שער שלישי

השביעיה הסודית והמסע הארוך מסביב לקיבוץ | אמציה ברעם

הם היו שבעה. אביטל, יונתן, בני, אילן, נחום ושניים משובל: גיורא ו(עוד) אילן. על ילדי שובל לא נרבה לדבר. הם היו אורחים של קבוצת "שחף", וכאורחים אדיבים הם הלכו באדיבות להיכן שהוליכו אותם. יונתן, המכונה גם יוני, הוא ילד גבה קומה, מנומש מעט, וחובב ספורט מושבע. כשהפועל רמת גן ספגו שני גולים והכניסו רק אחד, צריך היה יונתן המורה לעבוד על יוני שבועיים בשיעורי חשבון כדי לשכנעו שהמספר 2 גדול מהמספר 1. נחום הוא נער חמד, ממושקף, שעל פניו נסוך תמיד חיוך שובה לב. אמנם אינו הרפתקן מקצועי, אבל כאשר הוא פוגש הרפתקה קטנה המחכה שייקחו אותה טרמפ - הוא לא יוותר עליה כלל. אילן - ילד עגול עיניים, חשבונאי מצטיין וסייר מעולה. הרביעי הוא בני. זהו ה"שחף" הבוגר מכולם והעובדה הזו מוסיפה משקל לדבריו בעיקר בעתות משבר, שאפשר כבר לנחש שיגיעו עוד מעט. אחרון חביב - אביטל. הוא הוא האביטל שפעם ראו אותו מטייל יחף בין הקוצים עם מקל ביד. כששאלוהו מה מעשיו השיב: "אני מחפס לתפוס נחסים".

זה היה יום קיץ לוחט. בשעה שלוש אחרי הצהריים יצאו הילדים מהכיתה לאחר חובת מנוחת הצהריים. עדיין חם היה, אך הרוח הקלילה שהגיעה מכיוון מערב ליטפה כאומרת:

"לא נורא. כבר אפשר לעשות מעשים". וזה בדיוק מה שקרה. בעוד ילדי הכיתה אוכלים לחם בריבה ומשקים את השולחן בחלב, השביעיה הייתה כבר ליד שער המשק. בני כרגיל בראש, אביטל כרגיל יחף, נחום ויוני כרגיל משוחחים ומסבירים לשובל את המצב, ואילן בודק את הכביש. "חבר'ה!" אמר בני בהתעוררות, "בואו נראה לשובל את הרכבת. בתנאי שהיא תעבור!"

"ומה אם בדיוק לא תעבור?" שאל יוני, שמעולם לא קיבל הצעות בלי לבדוק אותן. "במקרה כזה נראה להם את הפסים", הציע נחום בצניעות. ממש באותו הרגע הופיע סנדר השלחין. הושטת יד ואברהם סלע נעצר בחריקת בלמים. על גבי הסנדר המרקד התקיימה התייעצות חפוזת. ממשכים עד הכותנה - או יורדים בפסים? אביטל תמך בהתלהבות ברעיון הכותנה, כי "מסם אפשר ללכת למסמיה לקנות ארטיק". "אבל אין לנו כסף!" ההערה הזו של יוני, בעל הגיון הברזל, גרמה לכך שרעיון הארטיק יפס מיד. ליד פסי הרכבת טיילו ידידינו הנה והנה, וניחמו עצמם בכך שממילא הודיעו המחנכים בשיחת החברה האחרונה שאסור ללכת אחרי הפסים בלי מבוגר. אבל גם הרכבת איננה. בדיוק כשצריכים אותה.

והנה נשמע קולו של גיורא משובל: "חבר'ה! מה הבית הזה שם?" "זה?" ענה לו בני, "הבית של איסמעין אל-עזי. הוא חבר של הקיבוץ".

- "מה! חבר קיבוץ גר כל כך רחוק?" התקשה גיורא להבין איך זה יכול להיות.
- "לא!" ניסה בני להסביר פעם נוספת, "הוא חבר של הקיבוץ. יש לו משפחה גדולה ואדמות ועדר הצאן של הקיבוץ".

- "אולי נלך לסם ונראה לילדי סובל את איסמעין?" זה היה אביטל. האם ראיתם פעם ילדים מסונדלים ונעולים המסרבים להצעת טיול של ילד יחף?

הופ! והם כבר שועטים בדרך העפר ברוח צוהלת. בני כרגיל בראש, אביטל מחפש נחשים יחף, נחום ויוני מסבירים לשובל ברוח טובה את המצב, ואילן בודק אם זאת הדרך. מבט קדימה-אחורה-ימינה-שמאלה, וכשהוא רואה שהחבר'ה ממשיכים ישר - הוא נרגע. אם הם הולכים הם בטח יודעים. ליד הבית הגדול - בריכה עגולה קטנה ובה ברז. שבעת הידידים מיהרו אליו כשכל אחד מהם מציע לחברו שישתה לפניו, בתקווה שלא ישתה. לפתע קרא גיורא משובל: "חבר'ה! מה העצים האלו ששם?" במרחק, מעבר לשדות החרושים, החומים, הוריקה שורת עצים ארוכה. "זה?" ענה לו בני, "ואדי בורשיין. פעם היו שם מים".
- ומה יש שם עכשיו? המשיך גיורא לשאול.
- "אפשר ללכת לראות", הציע מיד אביטל, "מסובל אף פעם לא היו סם!"

ילדי שובל הרגישו אמנם התכווצות שרירים קטנה בכל פעם שהרימו רגל, אבל הנימוס מחייב והמארחים כה להוטים להראות להם את נפלאות המקום. אילן, יוני ואביטל כבר היו בדרך. רק נחום ובני נשארו רגע לעמוד. "חבר'ה! שכחתם שבלי מבוגר אסור לנו ללכת כל כך רחוק?" נחום הוא ילד אחראי, ולא היה שקט לגמרי. גם השאר נעצרו בהיסוס. כאן נכנס

ה"שחף" הבכור לפעולה. בני הרגיש את כל כובד האחריות. "אין דבר", אמר, "אני כבר בן אחת עשרה. אני מבוגר באופן יחסי, זה בסדר. קדימה".

בוואדי בורשיין ישיבה השביעייה בצל אקליפטוס ענף, מזיעים וסמוקים במקצת. גיורא משובל מתח רגליו הדואבות בהנאה, וכשהרגיש עצמו בנוח החליט שלא נאה לשכב בלי לפתוח בשיחת ידידים. "מה זה התל הגבוה הזה?" שאל, סתם כך, כי לא הייתה לו שום שאלה אחרת באותו הרגע, והתל התמקם לו בדיוק מול העיניים. "זה?" ענה לו בני, "תל א-סאפי. היה שם פעם כפר ערבי".

"ומה יש שם למעלה?" המשיך גיורא לשאול בלי יותר מדי סקרנות.

כאן הסתכלו המארחים זה בזה במבטים מלאי חשש. הייתכן? האם גיורא רומז שהיה רוצה לטפס למעלה? יש לו כושר לא רגיל כנראה. מה יהיה? אבל חובת המארח היא חובה. "אפסר לטפס לסם". אך פלט אביטל את המשפט הזה - וכבר הצטער עליו. כפות רגליו היחפות והשרוטות אמרו דברים אחרים לגמרי: כשקמו הסתכל גיורא בצילו של האקליפטוס במבט פרידה עצוב. יוני ונחום הפסיקו לרגע להסביר את המצב. אילן בחן את הדרך בדאגה גוברת. ובני הסתכל בשמש הנוטה לשקוע. הוא תמיד אהב להסתכל בשקיעת החמה ממקום בטוח.

במשך העלייה לתל נאלצו להיעצר לעתים כדי לשלוח אחורה משלחות עידוד לאביטל, שנעלם מפעם לפעם בתוך חורשת הגדילנים והברקנים. הם מצאו אותו לפי השמיעה. בכל פעם השמיע קולות מגוונים כגון: אוי! איי! קוץ! אוף! ייתכן שהתכוון להזהיר בכך את הקוצים שהוא בא ושיזוזו, אבל התוצאה הייתה הפוכה. בעזרת הקולות נודע לקוצים בדיוק היכן אביטל נמצא, ולשם הגיעו גם הם. על הפסגה הנישאת נגלה לעיניהם נוף השפלה המרהיב. לילדי שובל הייתה זו חוויה נדירה. הם היו כה עייפים, עד שלא הצליחו להרים עיניהם מעל לגובה כפות הרגליים. אילן הסתכל בגעגועים אל הדרך למרגלות התל, ובני דן בינו לבין עצמו באיזו דרך יגיב על כעסם של ההורים כשיחזרו. החמה נסתלקה מראש האילנות, והם אינם יכולים לרדת לפני שאביטל יגיע למעלה.

קרץ-קרץ-טרח-אוי! ואביטל לפנייהם, לאחר שהגיח ממעבה חורש הברקנים. דומה קצת לקיפוד, אך שמח בחלקו. "בואו נבדוק מלמעלה את הדרך שבה נחזור", הציע אילן, והם שלחו מבטים של סיירים מנוסים אל הדרך שלמרגלות התל. הראשון שהבין שמשו לא בסדר היה אילן. השני היה בני. לאחר מכן הרימו גם נחום וילדי שובל עיניים נדהמות אל חבריהם. לפנייהם נמתחו ארבע דרכים בארבעה גוונים שונים: ימינה, שמאלה, ישר ובאלכסון. בגלל החשיכה הגוברת לא נראה הקיבוץ. באיזו דרך לבחור?

יללת תן נוגה וממושכת נשמעה ממרחק. נביחת כלב קצרה ועמומה ענתה לו מן הכפר ההרוס. הקוצים בסמוך רשרשו לפתע - טררח! נחום ויוני הרימו את גיורא וניערו את

האדמה והאבק ממנו. אילן נזכר בכיתה המוארת. יוני נזכר בחיבה איך ההורים צועקים עליו כשהוא עושה מעשים. נחום חייך כשהעלה בדמיונו את ארוחת הערב. אביטל נאנח אנחת הקלה בכל פעם ששלף קוץ נוסף מכפות רגליו. ומי נחלץ ברגע הקודר הזה להושיע? כמובן, ה"שחף" הבכיר. "חבר'ה! בואו נחכה עד שיהיה לגמרי חושך, ואז ידליקו בבית את האורות ונראה לאן לחזור!" ככל הרעיונות הנפלאים, היה גם הרעיון הזה יעיל ופשוט. ואכן, לא חלפו עשר דקות, וכוכבי חשמל בוהקים נדלקו בזה אחר זה במשק המרוחק. הירידה מהתל עברה מהר הרבה יותר מהעלייה. מפעם לפעם עברו ידידינו את מהירות הקול, ואז נשמעו "בומים" על-קוליים לאורך המדרון.

ממש באותו הזמן היו כמה זוגות הורים בבית בלתי שקטים במקצת. דבורקה ואריה עברו במקרה ליד חדרו של גברי ושאלוהו אם ראה את נחום. מיפה פגשה באריה וחקרה אותו בטון שקט ומרוסן מאוד, אם ידוע לו משהו על בני. אריה אמר שגם הוא ואסתר מחפשים את יונתן. יוכבד ואברשקה נראו משוטטים ומחפשים ליד פינת החי. ישורון ראה לתימהונו את סמק ויולה הולכים בפעם השמונה עשרה מחדרם לכיתת "שחף" וחזרה. הם שאלוהו אם לא ראה את אילן. ישורון מיהר לגברי כל עוד נפשו בו, ומצא אותו אוכל ארוחת ארבע בשעה שבע. לאחר שיקול דעת מהיר החליטו לגשת לפסים ולבדוק אם הילדים לא עשו משהו לרכבת. ואם לא - אז לעזור להם. גברי גמע במהירות את כוס החלב השמינית וכבר הם בחוץ. רק רוזקה, שראתה אותם מהגינה, הספיקה לצעוק במהירות: "לא!" זה הרגיע את השניים לחצי שעה. הג'יפ שיצא באורות דולקים דרך שער הדיר לכיוון תל א-סאפי נעצר עצירה פתאומית לפני שנסע מאה מטר מחוץ לגדר המשק. לאור פנסיו התגלו שישה צללים מתקרבים. בני כרגיל הראשון, נחום ויוני אחריו, מסבירים לשובל את המצב, ולבסוף אילן, שבדק אם זו הדרך, ועל גבו רכוב אביטל היחף.

להיות מורה בקיבוץ זו בדרך כלל עבודה נפלאה. הדבר שהוא אולי המהנה ביותר בעבודה עם הילדים בקיבוץ הוא שיש אפשרויות כמעט בלתי מוגבלות לצאת איתם למרחבים שונים ומגוונים ולחשוף אותם לאין סוף דברים מעניינים ויפים בטבע המשתנה עם עונות השנה. כשהסקרנות הטבעית של הילדים פוגשת את הסביבה הקרובה שלהם, שתמיד קצת שונה מהביקור הקודם, זו חגיגה אין סופית של שאלות, שגם אם לא תמיד יש לי להן תשובות, הן תמיד פותחות פתח להפלגה על גלי הדמיון. מה שבטוח הוא שגם ילדי הגן בקיבוץ רוצים להיות כמו הילדים הגדולים מהם ולא תמיד מבינים למה להם אסור מה שילדים הגדולים כבר מותר.

יום אחד, כשהייתי מורה של קבוצת ילדים בכיתה א', באו אלי מספר ילדים ודרשו לצאת לטייל למחצבה הרחוקה שליד פסי הרכבת. טיילנו אז למקומות רבים בתוך הקיבוץ ומחוץ לו והילדים מאוד אהבו לצאת מהכיתה, אבל הפעם לא הבנתי מדוע הם מתעקשים ללכת דווקא למחצבה. כששאלתי, קפץ מיד מיקי ואמר - "כיתת 'להבה' היו שם אתמול ושמעתי שבאחת המחילות במחצבה הם ראו ציפור לילה! צריך ללכת לשם מהר". שרוליק, שכמו כל יום בשבועות האחרונים החזיק אקדח קפצונים ריק, הצטרף למיקי ואמר שאם לא נלך לשם מהר הציפור עוד עלולה לברוח. גם חגית הצטרפה לחבורה והוסיפה שכשנמצא את הציפור עלינו להיזהר לא להבהיל אותה.

וכך, מצוידים באקדח הקפצונים של שרוליק, בקצת אוכל (פירות חתוכים וכריכים עם מרגרינה וריבה) ובכמה מימיות, יצאנו בהליכה מערבה לכיוון המחצבה שליד פסי הרכבת. היה נעים בחוץ. הגשם האחרון ירד לפני כשבוע, שמש חמימה זרחה, ואנחנו צעדנו כשמדי פעם התחלתי לשיר שיר שהילדים אהבו והם הצטרפו אלי. מי שהיה מסתכל מהצד היה חורה חבורת ילדים עם המורה שלהם, כולם חבושים בכובעי טמבל וחיוכים רחבים על פניהם, הולכים (לפעמים מדלגים, סתם כי זו הרגשה נהדרת), ומדי פעם נעצרים ליד צמח או אבן מעניינים.

באחד הרגעים שבהם לא שרנו והילדים דיברו בינם לבין עצמם שמעתי לפתע את ירון צועק - "הי, אני שומע ציוץ". כולנו מיד עצרנו וכל אחד מהילדים ניסה לחדד את אוזניו כדי להיות זה שמוצא את מה שמצויץ. לפתע נשמע בבירור ציוץ נוסף. מבטים נשלחו לכיוון שממנו נשמע הקול, אבל שום קול לא נשמע. חלפו עוד כמה שניות ועכשיו היה זה תורה של אבנת לצעוק - "הנה האפרוח" היא קראה, ומיד רצה אל צד הדרך ובתנועת ניצחון הרימה מבין העשבים אפרוח צהבהב וקטן. לא הספיקה אבנת ללטף את האפרוח פעמיים או שלוש

באצבעה, וכבר בא אליה אברי ואמר שהוא רוצה להחזיק את האפרוח. "אבל הוא שלי. אני מצאתי אותו", ענתה לו אבנת ולא הסכימה לחלוק באוצר שהייתה הראשונה למצוא. מיד הצטרפו גם ילדים אחרים לוויכוח, כשכל אחד מהם רצה להחזיק באפרוח הזעיר. בשלב הזה, לפני שמתחילות הדחיפות הראשונות שאותן, כך חששתי, האפרוח לא ישרוד, החלטתי להתערב, ולאחר דיון קצר קיבלו הילדים את הצעתי שהאפרוח יעבור ביניהם וכל אחד יחזיק בו בתורו למשך זמן מה. מה ששיכנע אותם היה בעיקר כשדיברנו על כך שאפרוח כזה, שלא ברור איך הגיע לכאן ושאינו מי שיגן עליו, חייב לקבל כל הזמן הגנה ואהבה, ושם כל אחד מהילדים יהיה שותף הסיכוי לשמור עליו יהיה גדול יותר.

עם האפרוח הנווד המשכנו בהליכה עד שהגענו למחצבה. והנה, ברגע שנכנסנו אל המחצבה נשכח האפרוח, שהועבר באותו הרגע לאחריותי, וכל הילדים התפזרו בריצה תזזיתית בניסיון למצוא את ציפור הלילה המובטחת. בקירות המחצבה היו אלפי חורים ומחילות, כך שהמלאכה הייתה רבה. הילדים התחלקו לקבוצות: מיקי רץ במהירות לכיוון אחד עם שרוליק ותמיה; הגר, איטה, אברי וירון רצו בדיוק לכיוון ההפוך; אילה, ערן, דלית וחמוטל פנו לכיוון שלישי, ואריאל, חגית, אבנת ורז ביקשו להצטרף אלי בחיפושים קרוב לכניסה למחצבה. החיפוש היה נרחב ומצאנו המון דברים: לטאות, ביצי לטאות, שלדים של בעלי חיים שנטרפו, נוצה של עורב ואפילו עיפרון קצת משומש, אבל את ציפור הלילה לא מצאנו מסתתרת בשום חור או מחילה. אחרי הפסקה קצרה לאכילה ולשתייה ולמשחקים בחול הנעים של המחצבה החלטנו שהגיע הזמן לחזור. חזרנו לבית הילדים עייפים אך מרוצים. למה מרוצים? אמנם את הציפור לא מצאנו, אבל לפחות היה לנו אפרוח חמוד שהכנו לו ארגז מרופד ונתנו לו מים ואוכל שהבאנו בדרך מהלול. מי יודע, אולי בטיול הבא נמצא את ציפור הלילה?

גבעת הרקפות (או: מחשבות של שומרת לילה)

| ניבה מור

אשמורת לילה אחרונה. בחוף יורד גשם זלעפות. רעמים וברקים. קר וחשוך מאוד. זה עתה חזרתי מסיורי האחרון בכיתת רקפת. עברתי בין המיטות והסתכלתי בפניכם המתוקות שחיוך נסוך עליהן - ודאי אתם חולמים חלום נעים. בלכתי בין החדרים חלף בראשי הרהור: היודעים הילדים מה הקשר בין פרח הרקפת שכיתתם נקראת על שמו לבין כפר מנחם שבו הם חיים? מחר, החלטתי, אספר להם על "גבעת הרקפות", אותה גבעה הנמצאת מצפון לגדר הקיבוץ בלב השדות.

וכך סיפרתי להם: לפני, מדי חורף, לבשה הגבעה את שמלתה ורקפות בכל הצבעים, הגדלים והצורות עלו בה, עד כי דומה הייתה למרבד חגיגי בגוני לילך. בכל מקום שבו דרכת נתקלת במרבצים של רקפות, שכיתרן התנוסס בגאווה והכריז על יופיין. לכן קראו לה כולם "גבעת הרקפות". אנו הילדים נהגנו לבקר בגבעה בכל טיולי השבת שלנו והיינו שבים הביתה כשידינו עמוסות לעייפה בזרים של רקפות, שעיימן קישטנו את בתי הורינו ואת כיתתנו, ואף בפקעות שאותן שתלנו בגינות. לא שמונו לב ולא שעינו לתחינתם של הפרחים: "אגא, אל תקטפו אותנו. שמרו עלינו ועל פקעותינו באדמה, למען נוכל לשוב ולפרוח בשנה הבאה". כך הלך ופחת מרבד הרקפות ולא כיסה עוד את פני הגבעה, עד כי במשך השנים נעלמו הרקפות כליל. הגבעה, שהייתה מלאת פרחים, נותרה עירומה ושוממה. ממקום שוקק חיים ומלא בקריאות שמחה של ילדים ומבוגרים שבאו לבקר בה, הפכה למקום עזוב שרק קוצים צמחו בין סלעיו. השם "גבעת הרקפות" נשאר, אבל הילדים שנולדו לאחר שהתרוקנה הגבעה מפרחי הרקפת כבר לא ידעו להצביע בביטחון היכן היא נמצאת ואם ידעו לא ידעו מדוע היא נקראת כך.

חלפו שנים, אני והילדים שהיו איתי בגן ליזה ובכיתת ליבנה כבר הורים לילדים. בשבתות אני אוהבת לטייל עם בני בגבעות שממזרח לקיבוץ. לעתים אני מצביעה מרחוק ואומרת להם: "אתם רואים את הגבעה שם, ליד המשחטה? זו הגבעה שפעם קראנו לה 'גבעת הרקפות' מכיוון שפרחו בה רקפות בלי סוף". והנה, באחת השבתות של תחילת החורף, החליט הכלב שלנו לסטות מהמסלול הרגיל שלנו ומצאנו את עצמנו לרגלי "גבעת הרקפות".

כשאמרתי לילדי שזו "גבעת הרקפות" ביקשו הם שנעלה לראש הגבעה. טיפסנו לאיטנו כשבוב הכלב רץ לידנו, נהנה מהמרחבים הלא מוכרים. לפתע, כשכמעט הגענו לשיא הגובה, שמעתי לפתע את בני, שרץ לעברי וחיוך גדול על פניו, צועק בקול גדול: "הרקפות חזרו! אמא, הרקפות חזרו! בואי תראי". הוא אחז בידי והוביל אותי לראות רקפת זעירה שנחבאה בין הסלעים והעזה להוציא את כותרתה כדי לספוג את קרניה המלטפות של השמש החורפית. שמחנו לגלות שהרקפת הקטנה שהוא מצא לא הייתה היחידה, וככל שחיפשנו גילינו עוד ועוד רקפות בין הסלעים.

אם היו יודעות לדבר ודאי היו הרקפות אומרות לנו: "כן, חזרנו לגבעה. ספרו לכל הילדים בקיבוץ ששוב פורחות רקפות בגבעת הרקפות". אנחנו עדיין מעטות והקוצים רבים, אבל אם יניחו לנו לנפשנו, לא יקטפו את פרחינו ולא יעקרו את פקעותינו, נשוב ונמלא את הגבעה כמו לפני שנים". בדרך חזרה מהגבעה חשבתי שמחר עלי לספר לתלמידי בכיתת רקפת על התגלית המשמחת. במיוחד רציתי למסור להם בשם הרקפות על הגבעה, שלהם, הרקפות שבחברת הילדים בקיבוץ, יש אחריות רבה לוודא שחבריהם הילדים לא יקטפו ולא יעקרו את פרחי הרקפות, כדי שישונו לפאר את הגבעה. למחרת כנראה שענייני היומיום השכיחו ממני את העניין הזה והנה עכשיו נזכרתי וסיפרתי את הסיפור.

הנחש, הקיפוד והסבכי שחור הראש

אסף נבות

חלומות חיי אינם שלמים ללא החיבור לטבע ולעולמן של חיות הבר בכלל ולציפורים בפרט. עבורי זו אינה בחירה אלא דרך חיים, ובהיטיי סביב, תחת כל אבן ומעל כל ענן נמצא הדבר שבכוחו להסעיר ולהרנין את הלב ולו לשבריר שנייה קצה: ציוץ מוכר ומפתיע של ציפור שיר נודדת, נחש החומק לו בזווית העין או קיפוד הממהר לדרכו. יקשה עלי להסביר כיצד נראה העולם מבעד לעיני אנשי החי: דרכן העולם רוחש וגועש ללא גבול...

56

ההגעה לכפר מנחם לוותה עבורי בשמחה כמוסה ובסקרנות גדולה לגלות ולחוות מרחבים חדשים, אך עם זאת קיננה בי חשדנות לא מוסברת כלפי סביבת חיי החדשה שעלי לאמץ, שכן איש מדבר אני. הדבר יישמע מפתיע אולי, אך המחצבה בעלת הנוף המעין מדברי הגניבה בי אופטימיות באשר למקום. פיסת מדבר שכמותה, ובמרחק נגיעה. עוגן נוסף של אופטימיות מצאתי באגני החמצון (בריכות הביוב), שריחם עולה למרחוק, אך הציפורים החולפות והחורפות אהבות אותם אהבה גדולה, וכך גם אני. מאגרי המים של כפר מנחם וכפר הרי"ף, על הברווזים העפים אליהם ומהם והלאה, הרחיבו את ליבי.

המסע אחר החיבור למקום, דרך עולם בעלי החיים, היה בעיצומו. בהיטיי בנופים החקלאיים רחבי הידיים תרתי אחר איי טבע פראיים, ובהם מצאתי פינות פלאיות קטנות וגדולות. בהיטיי מזרחה ליערות שפלת יהודה ומרחביה ידעתי כי מרחבי טבע מזמינים ממתינים אף הם לגלותם. מעולם לא ידעתי לצייר את ביתי, אולי מעט מהבחינה הטכנית, אבל זה אולי הרגע לספר כי חלומי הצנוע, אך הגדול מאין כמותו, היה לצפות בציפורים החולפות ממרפסת ביתי ולהזמין את המעוניינות לחלוק את חצרי עימם.

את היום שבו טיילתי לראשונה בגבעות הפרא שעליהן תוכננה לקום שכונת ההרחבה לא אשכח לעולם, ומסיבות בטלות לכאורה. בשיטוט בסביבת מגורי לעתיד חשתי עצבות-מה על אשר צפוי לקרות לפנינת החן הפראית הזו. בין העיריות, החצבים והסירה הקוצנית הציצו ונגלו לעיני שפע ציפורים, גִּבְתוֹן גנים, פִּיפִיּוֹן צהוב, סְבִיבֵי שְׁחוֹר ראש, עֲלוּיוֹת ועוד רבות אחרות, והגניבו אלי מבטי תוכחה ואל ליבי את רגשות האשם. בו בזמן הבטחתי לעצמי שבגני ציפורים תמיד יוכלו למצוא את ביתן, וכאן יהיה מקומו.

מאז אותו יום בלתי נשכח, בעלי חיים אין ספור התגלו וסיפרו את סיפורם בפני, ועוד רבים אחרים ממתינים לספר לי, ואני לבני, לילדי השכונה, לחברים ולכל מי שבטעות חלף במקום, הגניב מבט סקרן או חשדן ונאלץ להקשיב ולהתבונן בפראות הטבע שאין להחמיץ לפני שיחלפו וייעלמו להם. זו העת אולי להתנצל בפני המנומסים שהאזינו ולא ידעו מה פשר פשעם, אם כי רוצה אני להאמין שמעטים הם.

כמשפחה כמהנו לחיים בקהילה מתהווה בקיבוץ כפר מנחם, אך לעולם אין להקל ראש בתחושות הלב.

57

גם זה קרה

שער רביעי

בבוקר שבת קרה וחורפית יצאנו כל המשפחה למזבלה הישנה של הקיבוץ, מעל לוואדי בין אזור התעשייה למטע השקדים. אני נהגתי בשופל של הרפת ולצידי היה מונח בזהירות מגלה מתכות חדיש שבמאמצים רבים הצלחתי להשיג. מזה זמן הייתי בטוח שבמקום יש אוצר, והנה הגיע היום שבו סוף סוף אוכל למצוא אותו. לאחר שגילחתי את שכבת האדמה הראשונה עם הכף של השופל, סרקנו עם מגלה המתכות אבל לא מצאנו אוצר, אלא שום דבר. בעוד אנחנו מחפשים, עבר חבר קיבוץ ושאל מה אנחנו מחפשים. אשתי, שמלכתחילה לא האמינה לסיפורי האוצר שלי, סיפרה בשמחה לחבר הקיבוץ שאנחנו מחפשים את הזהב של ניל"י, וכך במקום להמשיך בחיפושים נאלצתי לעצור לספר את הסיפור.

בימי מלחמת העולם הראשונה הייתה פעילות החשאית של אנשי מחתרת ניל"י הדרך הכמעט יחידה להעביר כספים לארץ ישראל, שהשלטון העותמני הטיל עליה מצור כבד. מדי כמה שבועות הגיעה ספינה בריטית בלילה חשוך לחוף עתלית ואנשי ניל"י הורידו ממנה שקים עם מטבעות, שרובם הועברו להנהגת היישוב בארץ וחלקם שימשו למימון פעילות המחתרת. כדי לא לעורר חשד הקפידו הבריטים שהמטבעות יהיו כאלו שהוטבעו לפני פרוץ המלחמה, אבל באחד המשלוחים היו גם מטבעות חדשים. ברגע שדווח למטרה העותמנית שבשוק ברמלה התגלו מטבעות בריטיים חדשים, התעורר החשד ואנשי הסיקו שמחתרת הממומנת בידי הבריטים פועלת בארץ.

ראשי היישוב, שחלקם הגדול תמך בעותמנים (ובגרמנים) ולא בבריטים, חששו מהשלכות פעילות אנשי ניל"י. אולם, ככל שהתברר שהכסף שהם מבריחים הוא "החמצן" העיקרי המסייע ליהודי ארץ ישראל, שמצבם הכלכלי במהלך המלחמה היה קשה מאוד, הלכה ההתנגדות ופחתה. בין הגופים שקיבלו כספים שהעבירו אנשי ניל"י היה ארגון "השומר", שברשותו היו מטבעות זהב מוברחים רבים. לאחר שנתפסו אנשי ניל"י בסתיו 1917, חששו אנשי "השומר" מגילוי המטבעות שברשותם והעלו אותם על כרכרה כדי להעבירם לצפון הארץ ולהשתמש בהם לקניית נשק. רוב הזהב נעלם בדרך ועד היום לא יודעים היכן נמצא. כך סיפרתי לחבר הקיבוץ, שברגע ששמע במה מדובר הצטרף במרץ לחיפושים (אולי כי קיווה שחלק מהזהב ייפול בחלקו...). סרקנו את האדמה החשופה, ובכל פעם שמגלה המתכות צפצף הוא התנפל וחפר בטוריה בהתלהבות. בשלב מסוים הוא התעייף ונזכר לשאול אותי: "רגע, רגע, טוב, אבל איך הזהב הגיע לכאן, למזבלה הישנה של כפר מנחם?" זה כבר סיפור חדש, אמרתי לו בחיוך. בתחילת שנות האלפיים הגענו אני ובת זוגי לכפר מנחם עם שני ילדינו, וכעבור כמה שנים עברנו לגור בבניין הקומותיים מספר 5 במורד שיכון ו'. גרנו בדירה בקומה האמצעית ושכרנו את המחסן שהיה מתחת לדירה, ליד הדירה

שבקומת הקרקע. כשסידרנו וניקינו את המחסן מצאנו שם כורסה ישנה, מרוטה וכבדה. כל כך כבדה שלא הצלחנו להרים אותה יותר ממטר עד שלבסוף באתי עם השופל, גררתי אותה עם רצועה החוצה, העמסתי אותה על הכף ונסעתי למזבלה הישנה וזרקתי אותה.

"טוב, אבל מה לכורסה ולזהב של ניל"י?" הקשו חבר הקיבוץ וחבר נוסף שהגיע בינתיים והתעניין במעשינו ובסיפוח. "אה, זה פשוט", אמרתי להם. כאשר הקיבוץ שייך את הדירות נדרשנו לנהל משא ומתן עם יורש אחד על הדירה ועם יורשת שנייה על המחסן. המשא ומתן על שכירת המחסן היה קצר ושנינו היינו מרוצים. במהלך שיחות עם בעלת המחסן הופתעתי לשמוע ממנה שהיא, לא פחות ולא יותר, נכדתם של מְנִיָּה וישראל שוחט ממקימי ארגון "השומר", ושאמה (בתם של מנייה וישראל) גרה בדירה הצמודה למחסן שבו מצאתי וממנו סילקתי את הכורסה הכבדה מאוד. מכיוון שאני חובב היסטוריה וסיפורים טובים, הכרתי את הסיפור על הזהב האבוד של מחתרת ניל"י וגם ידעתי שמנייה שוחט הייתה אחראית הכספים של ארגון "השומר", הבנתי בתוך זמן קצר שאולי לא סתם הייתה הכורסה כה כבדה. אחרי לילה ללא שינה החלטתי שאבוא בשבת לחפש את האוצר, והנה אנחנו כאן, עם מגלה מתכות ושופל. את הכורסה הישנה לא מצאנו באותו היום ובכלל, כך שעד היום תעלומת אוצר הזהב שהבריחו אנשי ניל"י ושאנשי "השומר" ניסו להיפטר ממנו, טרם נפתרה ואולי הוא קבור עדיין במזבלה הישנה של כפר מנחם.

שלמה ברוידא |

קליק. קליק. קליק. איזו מילה מצחיקה זו. קליק. אם אומרים אותה הרבה פעמים מהר הלשון קצת מתבלבלת. אבל מה זה קליק? סוג של סלק? לא. אולי זו המילה בעברית לגור של סנאי? גם לא. קליק הוא מחסן סודי של נשק. לא פחות ולא יותר. ובשביל מה בכלל צריך קליק? לפני שקמה המדינה מי ששלטו בארץ ישראל היו הבריטים. הם ניסו לשמור על שקט ולא הסכימו שתושבי

הארץ יחזיקו בנשק. אבל מכיוון שנשק היה ענין הכרחי כדי להגן על הקיבוץ, היה צריך למצוא דרכים להחזיק בו בלי שהם יגלו אותו (כי אז כמובן היו מיד מחרימים אותו). דרך אחת כזו הייתה לבנות קליק (בעצם, סליקים). הסיפור שלי הוא על קליק מיוחד בכפר מנחם ויש לו סוף קצת מפתיע.

במרכז גבעת הילדים יש מרתף שכבר הרבה שנים נמצא בו הארכיון של הקיבוץ. לפני שהועבר לשם הארכיון פעלה במרתף מתפרה שבה תפרו ותיקנו בגדים לחברי הקיבוץ. בקומה שמעל המרתף תמיד היה בית ילדים ובשנים האחרונות פועל בה הקן של השומר הצעיר. אז מאיפה הגיע סליק למקום? ועוד סליק מתחת לבית ילדים? בכפר מנחם היו סליקים במקומות שונים שרובם ככולם רוקנו מכלי נשק ופורקו לאחר הקמת המדינה. אבל בשונה מכל אחיו הקליקים, הסליק שעליו אני רוצה לספר נשאר סודי עוד שנים רבות לאחר שקמה המדינה וכבר לא היה צורך להחביא את הנשק.

מהורי, אברהמ'ל ורוחל'ה, שמעתי במהלך השנים קטעי דיבורים שבהם הוזכר סליק. אני, סקרן שכמותי, ניסיתי לשאול כדי להבין במה מדובר, אך כל שאלה או ניסיון להבין היכן הסליק נתקלו בשתיקה. לא קיבלתי תשובה. אחרי שאבא נפטר חזרתי אל אמא וביקשתי ממנה פרטים על הסליק. אמא, כממשיכת דרכו של אבא, סירבה לומר דבר. לא הרפיתי ומפעם לפעם המשכתי לשאול ולחקור ומסתבר שזה היה כדאי. באחת הפעמים, אחרי שכנראה כבר הצלחתי להתיש אותה בשאלותי, לחשה לי אמא, כאילו עדיין חששה שמישהו ישמע ויגלה לבריטים שכבר מזמן עזבו את הארץ, ש"יש בארכיון סליק אבל אני לא יודעת איפה הוא... היחידי שידע זה אבא, כי הוא חפר אותו... ואבא כבר נפטר". ולא הוסיפה. אמא, שהייתה הארכיונאית של הקיבוץ, סירבה בתוקף לכל בקשותי לנסות לחפש את הסליק בתוך הארכיון. כאשר האחריות על הארכיון עברה לידי של מאירק'ה האוזר, ניצלתי את

ההזדמנות ובעזרת כמה חברים ניסינו לחפש. אפילו הזמנו בעל מקצוע עם מכשיר מיוחד, סרקנו את כל המקום וסביבתו, סרקנו וסרקנו ולא מצאנו דבר. הסליק נותר מוסלק.

שנים מאוחר יותר, כאשר בוצע ב-2011 ארגון מחדש של הארכיון, החלטתי שזו הזדמנות טובה לשוב ולחפש. פניתי אל אוכמה וביקשתי את רשותה לחפור במקום ולחפש את הסליק הנעלם. לחפור בארכיון? למרות הבקשה הקצת מוזרה שלי אוכמה הסכימה. לפני שהתחלנו בחפירה פניתי אל חיים מילר, שהיה במשך שנים רבות אחראי על הביטחון בקיבוץ, וביקשתי את עזרתו בחיפוש אחרי הסליק שבארכיון, אבל חיים הצהיר שהוא אינו יודע דבר בנושא ולכן לא יוכל לסייע. נו, טוב. יצאנו לדרך: רונן סעידי רכז הבינוי, סלאח ומחמוד שעבדו בקיבוץ כבר שנים רבות ואני עם המצלמה. החלטנו שלמרות מה שחיים אמר כדאי בכל זאת להזמין אותו, בתקווה שבשעת מעשה יסייע בידינו. חיים המשיך לטעון שאינו יודע כלום וגם אינו יכול להגיע היות והוא בעבודה ומהמפעל הרי לא יוצאים במהלך יום העבודה. עוד קצת שכנועים מצידנו וגם אישור לעזוב את המכונה שהשגנו עבורו, והנה גם חיים הגיע.

עכשיו, כשכולם התרכזו בארכיון, היה אפשר להתחיל בעבודה. איך בחרנו את המקום שבו נחפור? הלכנו לפינה שבה לא חיפשנו בעבר וקיוונו לטוב. המרצפות הורמו והתחלנו, כלומר סלאח ומחמוד התחילו לחפור. מתחת למרצפות הם גילו חול. המון חול. כאשר הם התעייפו, החליף אותם רונן וגם אני קצת סייעתי, אבל כל מה שמצאנו היה רק חול וחול. עייפים ודי מיואשים התחלנו להתלבט - אולי לנסות במקום אחר? כמה אפשר עוד לחפור? התחלנו להבין שאנחנו חופרים במקום הלא נכון. למרות ההתלבטות החלטנו להמשיך עוד קצת. ואז, כמו משום מקום, שמענו לפתע צליל מתכת עמום. ההתרגשות הייתה עצומה. מצאנו! הנה הוא. מצאנו! יש פה משהו!! במהירות המשיכו החופרים ולעינינו נגלה מכסה מתכת כהה עם כתובות באנגלית. במאמץ משותף הרמנו את המכסה ונחשף חלל שחור גדול. למזלנו הגיע למקום נדב אבירם, שבעזרת סולם ופנס העז לרדת אל תוך החושך. מהמקום החשוך הוא תיאר לכולנו את מה שראה - חדר לא גדול, 2/2/2, קירותיו בנויים מבטון, והוא ריק לחלוטין!!! כמה שמחנו! הכל היה שווה, סוף סוף נחשף הסוד. יש סליק - אבל מדוע הוא ריק? את התשובה לשאלה הזו נתן לנו חיים ברצון.

לדבריו, מחשש שהאנגלים יחפשו סליקים בחצר הקיבוץ הוחלט להרחיק את הסליקים לשולי הקיבוץ. הסליק הזה היה ממש במרכז הקיבוץ ולכן נותר ריק. וכך, כחמישים שנה לאחר שנחפר והוסתר, נחשף הסליק שהורי כה חששו להסגיר את מיקומו. עכשיו, גם אם הבריטים יגיעו שוב לחפש שם נשק, אשמח להראות להם את הסליק שאין בו דבר.

הימים - ימי הקיבוץ השיתופי של תחילת שנות החמישים. באותן השנים היה שוויון כמעט מוחלט בין חברי הקיבוץ והשיתוף היה מלא. כל הארוחות (כולל ארוחת ארבע) התקיימו בחדר האוכל. לכן לא היה לחברים צורך בשום ציוד פרטי הקשור באוכל. אפילו צלחות, ספלים או סכו"ם נחשבו מותרות שאין להחזיקם בחדרים החברים. כל מה שהיה נראה כמו חריגה מ"דת" השוויון הובא לשיבת המזכירות, אשר טיפלה במקפגע לפי ראות עיניה. הפריצה הראשונה של גדר השוויון המוחלט אירעה כאשר החבר הראשון קיבל במתנה מבני משפחה קומקום חשמלי (יש האומרים שאותו קומקום חשמלי מסמל את האבן הראשונה שנפלה מהחומה, שעם השנים נפלו ממנה אבנים רבות עד שההפרטות וההתחדשות החליפו את השיתוף ואת השוויון המסורתיים).

מזמן שלאחר זמן קצר החלו חברים לרכוש עוד ועוד קומקומים לעצמם, עד שהקיבוץ בעצמו (בניסיון להחזיר את אבן השוויון לחומה כדי לייצב אותה) סיפק את הפריט החיוני הזה לכל מי שטרם היה ברשותו.

אם צלחות וספלים נחשבו מותרות, הרי שהחזקת מקרר פרטי על ידי חבר קיבוץ כלל לא עלתה אז על הדעת. והנה, כפי שקרה וקורה פעמים רבות בקיבוץ, נפוצה יום אחד שמועה שבביתו של יואל רור (שהיה האמן והצייר של הקיבוץ ויצירותיו התפרסמו בכל רחבי המדינה הצעירה) יש מקרר, רחמנא ליצלן. הדבר הובא לידיעת מזכיר הקיבוץ, שכמובן כינס ישיבת מזכירות דחופה כדי להחליט כיצד לטפל במקפגע החמור. בישיבתם החליטו חברי המזכירות לארגן משלחת של הנהגת הקיבוץ, שתבקר בבית משפחת רור ותברר את העניין. ואמנם כעבור ימים מספר התארגנה המשלחת, אשר הגיעה לבית המשפחה בשעות אחר הצהריים. יואל, שהופתע מהביקור הלא צפוי של האנשים הנכבדים, שועי הקיבוץ, הזמין אותם אחר כבוד לקפה (שהוכן ממים שהורחחו בקומקום המותר בהחזקה) ולכיבוד דל כפי שהיה מקובל אז.

לאחר שתיית הקפה ודיבורים על דא ועל הא, ניגש מזכיר הקיבוץ בדחילו וברחימו לעניין, ושאל את יואל אם השמועות על הימצאות מקרר בביתו הן נכונות.

"בוודאי", ענה יואל, "יש לי מקרר".

חברי המשלחת ההמומים ביקשו לראות את האביזר המשוקץ, שמקומו באותם הימים היה רק במטבח המשותף.

"אין בעיה, אראה לכם את המקרר".

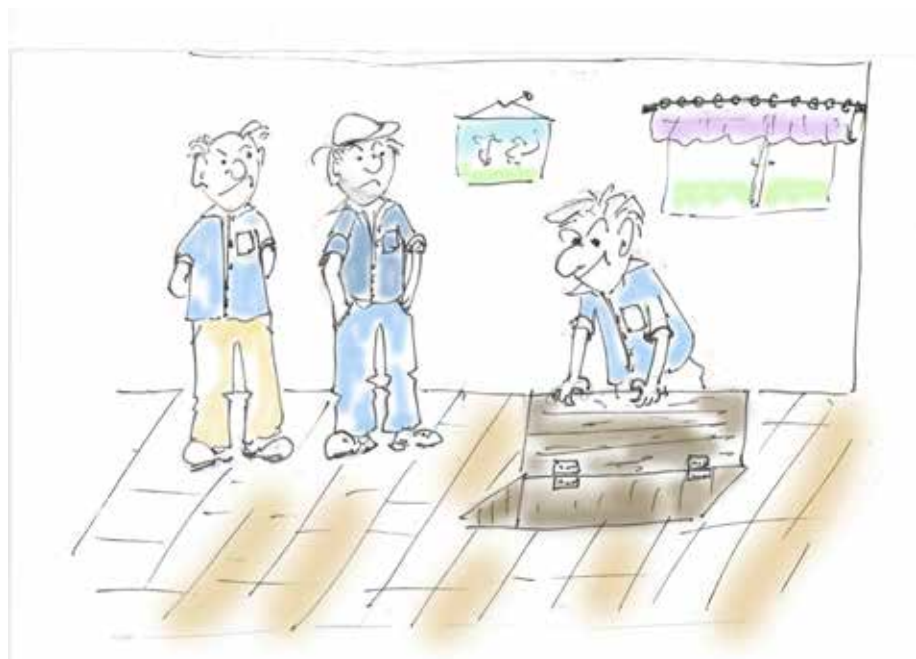
יואל קם ממקומו והלך לפינת הבית, כאשר חברי המשלחת צועדים אחריו.

"הנה המקרר", אמר יואל והצביע על הרצפה.

"לא הבנתי", אמר המזכיר. "איפה הוא?"

"כאן, האינך רואה?" הצביע יואל על הרצפה בפינת החדר, שלא היה עליה דבר מלבד האריחים. יואל התכופף, הרים כמה אריחים, שמתחתם נתגלה בור ובתוכו כיכר לחם וקומקום חלב.

"זה המקרר", אמר יואל (כידוע, בור מכוסה שומר על טמפרטורה קצת יותר נמוכה מטמפרטורת החדר). האירוע הסתיים במבוכה, ולאחר מכן בצחוק של חברי המשלחת, אשר עזבו את המקום בבושת פנים.

איך בגלל שנולדה המדינה לא חגגתי יום הולדת

| מיכל סלע

נולדתי ב-19 במאי 1941. ב-19 במאי 1948, בשעת בוקר מוקדמת, התעוררתי עוד לפני בוא המטפלת להעיר אותנו, ומיד נזכרתי: היום יש לי יום הולדת ואחר הצהריים תהיה חגיגה בכיתה. מיד הפלגתי בדמיוני במחשבות: מה אלבש? אילו מתנות אקבל מההורים, מהמוחנכות וגם מהילדים? התחלתי לתכנן בראשי אילו משחקים אארגן ואיך אהיה מלכת המסיבה. "בוקר טוב ילדים, בוקר טוב גם לפיל וגם לדוב", שמעתי לפתע את קולה של אַלְיָה, המטפלת שלנו, מעירה אותנו במילותיה הקבועות, במבטא יקי כבד (כנראה תוך כדי הרהורי על יום ההולדת שוב נרדמתי). קמנו, עשינו את סידורי הבוקר הרגילים ונכנסנו לכיתה. השיעור הראשון בכל בוקר היה שיעור חשבון. התקשיתי להתרכז בתרגילי החשבון, כי המשכתי להעביר בראשי את תסריט יום ההולדת שלי. סוף סוף נגמר השיעור והלכנו לאכול ארוחת בוקר. כל הזמן התאפקתי ולא הזכרתי את יום ההולדת שלי. רציתי בכל ליבי שמישהו אחר, המורה, המטפלת או אחד הילדים, יזכור זאת, אבל אף אחד לא אמר דבר.

הימים היו ימי מלחמה. רק לפני ארבעה ימים הכריז בן-גוריון על הקמת המדינה והשמחה הייתה רבה. המדינות הערביות לא הסכימו שתהיה כאן מדינה יהודית ופתחו במלחמה. מזרם התקדם הצבא המצרי והיה חשש כבד שחייליו יגיעו לקיבוצים ולמושבים (גם לכפר מנחם) וינסו לכבוש אותם. כדי להגן על כל מי שלא יכול לתרום להגנה על היישובים בדרום החליטה הממשלה החדשה לבצע את מה שהכינוי שלו היה "מבצע תינוק", שהיה בעצם פינוי של הילדים מהיישובים בדרום למקומות במרכז הארץ שהיו רחוקים יותר מאזורי הלחימה.

עם סיום ארוחת הבוקר, כשאני עדיין ממתינה אולי מישהו יזכר שהיום יום ההולדת שלי, הגיע חיים מילה, שהיה מפקד הקיבוץ, והמורה קראה לנו להתאסף בכיתה. הרגשנו שהולכים להגיד לנו משהו חשוב מאוד אבל לא היה לנו מושג מה. התאספנו וישבנו שקטים ורציניים. חיים הסביר לנו שפרצה מלחמה עם שכנינו הערבים, שמתנגדים בתוקף להקמת מדינת ישראל, ומתוך דאגה לנו הילדים הוחלט להעביר אותנו למושבה הדר בשרון, שהיא מקום בטוח יותר. הוא גם הודיע לנו שכבר היום אחר הצהריים ניסע כולנו לשם. כמעט כל הילדים קיבלו את ההודעה בשמחה והתייחסו לנסיעה כאל טיול (נסיעות לטיולים ולבילויים היו דבר נדיר באותם הימים ועוררו התרגשות ושמחה, ואילו המילה מלחמה לא אמרה לנו שום דבר). רק שני ילדים פרצו מיד בבכי - יוסי ואני: אני בבכי חרישי, כשהדמעות זולגות על לחיי ואני חושבת לעצמי "מה יהיה עם יום ההולדת שלי? אף אחד לא זוכר אותי", ואילו יוסי פרץ בבכי מה. הוא היה ילד חדש אצלנו בכיתה, ניצול שואה שאיבד את כל משפחתו. זמן לא רב קודם לכן הגיע לקיבוץ, אומץ על ידי משפחת שביל. והנה, הוא רק החל להתאקלם

בחברת הילדים בקיבוץ ושוב מסביבו מלחמה והסכנה מתקרבת. לאחר זמן קצר הגיעה אמא שלי. היא חיבקה ונישקה אותי, איחלה לי מזל טוב והבטיחה שברגע שיתאפשר יחגגו לי יום הולדת בחגיגה שמחה במיוחד. אחר הצהריים הגיעו כמה אוטובוסים משוריינים לקחתנו. כל ההורים עמדו ליד חדר האוכל ונפרדו פרידה נרגשת מילדיהם, בלי לדעת מתי יראו אותם שוב. אמא נפרדה ממני ומאחי הצעיר כשדמעות עמדו בעיניה. אני רציתי להיות גדולה והתאפקתי מלבכות. אני זוכרת שקינאתי באחי בן הארבע על שאינו מבין מה קורה וחושב שפשוט נוסעים לטיול.

הנסיעה באוטובוס המשוריין הייתה נוראית. במקום חלונות הונחו לוחות ברזל להגנה מפני כדורי רובים, כך שלא ראינו כלום, היה מחסור באוויר וילדים רבים הקיאו ובכו. לאחר זמן, שהיה נראה לי ארוך מאוד, הגענו לתל אביב. בתל אביב עשינו הפסקה ושם, כאילו יד אלוהים הייתה בדבר, ראיתי פתאום את אבא שלי צועד לקראתי עם חיוך גדול כשבידו סנדוויץ' גדול וטעים שכמוהו לא ראיתי הרבה זמן, שאותו נתן לי אחרי שהעניק לי חיבוק חזק ונשיקת יום הולדת חמה. אבא חזר והבטיח כי ברגע שיתאפשר יחגגו לי יום הולדת. לאחר זמן לא רב הוא נפרד ממני בחיבוק חם ונסע חזרה לקיבוץ. אנחנו עברנו לאוטובוסים "רגילים" מכיוון שיצאנו מהאזור המסוכן שבו עלולים לירות עלינו צלפים, ושמונו פעמינו להדה.

במושבה הדר (היום חלק מהוד השרון) התארגנו לחיים ללא הורים. עם הילדים נסעו רק עובדות החינוך ואימהות מיניקות. מתברר שלילדים יש כוח הסתגלות עצום. למרות הריחוק מהבית ומההורים, הצלחנו לחיות שם חיים מלאי עניין ומשמעות, שנמשכו כמה חודשים עד שהיה בטוח להחזיר אותנו לקיבוץ. מבחינתי מה שהיה הדבר החשוב והמשמח ביותר בכל תקופת השהות בהדר, היה שלאחר כשבועיים שחינו שם הגיעו יום אחד ההורים שלי בהפתעה עם עוגה וממתקים וחגגו לי את יום ההולדת המובטח.

באחד הערבים של קיץ 1941 בא בריצה לקיבוץ איסמעין מהכפר הסמוך א-תינה וסיפר שמישהו קוצר בשדה הרחוק שלנו, שליד בית חמולת אל-עזי. איסמעין היה ידיד ותיק של חברי הקיבוץ ובכל פעם שיכול היה מסייע לנו. מיד התארגנו ארבעה חברים, לקחו רובים ויצאו עם איסמעין לשטח. משהגיעו לשם לא ראו דבר אבל שמעו קול רחש בשדה. ברור היה שמישהו עושה בשדה שלנו כבתוך שלו. אף שבשדה גדלו רק אבטיחים לבהמות, שאינם

טובים למאכל בני אדם, רצו החברים להבהיר שהשדה הוא שלנו בלבד וירו שתי יריות אל החשיכה כדי לגרש את מי שהיה שם. למרבה הצער אחד הכדורים פגע והרג את האדם שהיה בשדה - פלאח מתל א-סאפי שאסף בשדה שלנו עשב בשביל בהמותיו. עד אותו האירוע היו לנו קשרים טובים עם תושבי הכפר, אבל קרה מה שקרה וצריך היה לטפל בעניין.

שמענו על הנוהג של נקמת דם הנהוגה בין הערבים אך לא היה לנו מושג מה משמעות הדבר ואין מטפלים באירוע כזה. היו בעצם שני היבטים. ראשית, שלטונות המנדט. אדם נהרג והמשטרה פתחה בחקירה. ארבעת החברים שלנו שיצאו לשדה נלקחו מהקיבוץ והושמו במעצר והיה צורך לטפל בעניין חקירתם. שנית, קרובי הנרצח שביקשו לנקום את דמו. בבורותנו כי רבה חשבנו וחששנו שכל אחד מתושבי תל א-סאפי יכול לקום ולנקום את דם הנרצח. הסתגרנו בתוך הקיבוץ וחששנו לצאת לעבודות השדה. פניתי לאליהו גולומב, מי שהיה אז המפקד הארצי של ההגנה, וביקשתי את עזרתו ואת עצתו. הוא דאג להזעיק אנשים היודעים לטפל במצבים כאלה: את אברהם שפירא, זקן השומרים של פתח תקווה, ועוד שומר שהיו לו מכרים בקרב הקצונה הערבית הבכירה שטיפלה בחקירה. בלוויית השומר פגשנו את הקצין הערבי שהיה אחראי לחקירה ונתנו לו שטר של חמש לירות כדי שייצע לשחרר את חברינו. התרשמתי מאוד לראות איך לקח את השטר האדום, נשק לו ואמר לנו שזהו האור המוביל אל הצדק... ואכן כעבור זמן מה שוחררו ארבעת חברינו מחוסר הוכחות מי מהם ירה את הירייה הקטלנית.

אברהם שפירא נפגש עם ראשי משפחת אל-עזי בתל א-סאפי, ואחרי שחלפו שלושה ימים מהתקרית, שהם לפי המנהג ימי "רתיחת הדם" (שבהם לזכאים לנקום את דם המת מותר לא לשלוט בעצמם), נכנסה לתוקף הפרדת כוחות והחל המשא ומתן על תנאי הסולחה.

את הקיבוץ ייצג במשא ומתן אברהם שפירא ונקבעו שופטים המוכרים בסביבה כבקיאים בהלכות האלו: אבו רג'וב מהכפר מסמיה וחג' מחמד אל-עזי, אחיו של איסמעין ידידנו. משנכנסה לתוקפה הפרדת הכוחות פג במידה רבה גם המתח שלנו בקיבוץ וחזרנו לשגרת היום יום.

לאחר כמה מפגשי משא ומתן סוכמו תנאי הסולחה. כדי לבצע אותה בפועל נקבע טקס שהפך למפגש יהודי-ערבי ולמפגן גדול של הרצון של תושבי היישובים השכנים בדו-קיום של שלום. בכירים מהנהגת היישוב וכל נכבדי הסביבה הערבית נהרו לתל א-סאפי. על הגרון שלרגלי התל נאסף הקהל מעגלים מעגלים, כאשר אנשי הכפר הם המארחים וקנקני הקפה סובבים לכבד את הבאים. משטרת רוכבים מבית גוברין הפגינה נוכחות כדי לשוות לאירוע אופי רשמי ולהבהיר שהסולחה היא גם על דעת השלטונות. היות שארבעת חברינו שוחררו מחוסר הוכחות מי בעצם ירה את הכדור הקטלני, לא רצינו להביא לסולחה את היורה האמיתי ואני נשלחתי לייצג את הקיבוץ כזה שירה והרג. והנה, מצאתי את עצמי במצב די מביך: סמל משטרה ערבי קשר מטפחת ראש לצווארי בשבעה קשרים, וכשה לטבח הוביל אותי אחר כבוד אל בנו של הנרצח, גואל דמו הקרוב ביותר. הסמל מסר את קצה המטפחת בידיו ואמר: "הנה רוצח אביך לפניך. עשה בו כרצונך. הרוג אותו או סלח לו בשם האלוהים".

הילד, כבן חמש עשרה בסך הכל, הביט בי נבוך ואמר לסמל: "אבל זה לא הרוצח. אני מכיר אותו. זה חוואג'ה דאוד!" הסמל לא איבד עשתונותו, נזף בו ואמר: "אתה שתוק ילד ועשה כפי שלימדוך". כאן נמשך הדיון כפי שהוסכם עליו מראש. הוכרז על גובה סכום כופר הנפש, ולאחר מכן החלו להוריד מהסכום הכולל לכבוד נוכחותו של פלוני ולכבוד אלמוני מהנכבדים הנוכחים עד שהגיעו לסכום שהוסכם עליו מראש. הנער התיר את הקשרים אחד אחד מצווארי, התנשקנו כאחים וישבנו לאכול יחד מאותה הקערה. מובן שחלק מהטקס היה הארוחה הגדולה - כבשים נשחטו והוכן אורז בשפע (על הכמויות סוכם בזמן המשא ומתן על הסולחה והעלויות שולמו על ידי הסוכנות היהודית). כעת, לאחר שהנער סלח לי, ישבו כולם לאכול. אליהו ששון, שהיה אז ראש המחלקה הערבית בסוכנות, נשא נאום חוצב להבות, בערבית רוטה כמובן, על קדושת השכנות הטובה ועל כל הדברים הטובים שבעולם. כך נסתיימה תקרית שבעצם לא הייתה צריכה לקרות בכלל. אבל שמע הסולחה, והעובדה שקיבלנו עלינו את מנהגי המקום של כופר נפש, הוציאו לנו מוניטין חיובי ותרמו בסופו של דבר להיקלטותנו בסביבה.

בבוקר רגיל אחד, כשהייתי מנהל הרפת, פגש אותי רפי גושן ("רפי כפכפי"), שהיה אז אחראי על גידול העגלים ברפת, ואמר לי שביום שלישי בשבוע הבא הוא צריך שאחליף אותו ואמצא מישהו שיגמיע במקומו את העגלים כי הוא נפגש עם אורחים ברפת ולאחר מכן ייצא איתם לסיור באזור הקו הירוק. "טוב, עד יום שלישי נמצא מישהו", אמרתי לו ושאלתי: "רפי, מי האורחים שבאים בשבוע הבא לרפת?" הוא, בלי להתבלבל השיב: "מפכ"לית המשטרה של צרפת". פרצתי בצחוק ושאלתי: "אתה בטוח? המפכ"לית של צרפת מגיעה לביקור ברפת?" והוא בלי היסוס השיב בקצרה: "כן". "טוב", אמרתי לו. "אם המפכ"לית של צרפת באה לרפת אני אחליף אותך בהגמעה של העגלים ביום שלישי".

כך עבר לו שבוע ואני כמוזן שכחתי מכל העניין שמלכתחילה נשמע לי מאוד מוזר - מה למפכ"לית משטרת צרפת ולרפי ולרפת? כשהגיע בוקר יום שלישי נכנס רפי למשרד הרפת כשהוא לבוש בבגדים חגיגיים והזכיר לי שאני צריך לעשות הגמעה במקומו. לא הספקתי להיזכר בשיחה מלפני שבוע וכבר מניחות שתי מכוניות מרצדס שחורות גדולות עם לוחיות

רישוי דיפלומטיות, עוצרות לידי, ושני מאבטחים צרפתיים יורדים מאחת מהן ולנגד עיני המשתאות סורקים את משרדי הרפת ואת הפרגולה הצמודה. לאחר כמה דקות הם נותנים סימן ומהרכב הראשון יוצאת אישה שלא היה לי ספק שהיא באמת ובתמים המפכ"לית של משטרת צרפת. היא והפמליה שהתלוותה אליה התקדמו לכיוון הפרגולה וישבו שם עם רפי שעה ארוכה.

לנו, לצוות הרפת, לא נתנו המאבטחים להתקרב, אבל שמעתי את רפי שלנו מסביר לה ארוכות בצרפתית ולפעמים בגרמנית ובאנגלית. כולנו נשארנו פעורי פה עד שהם חזרו לרכבם ורפי נכנס איתה מאחור למרצדס השחורה ונסעו להם מהרפת. אני הלכתי לעבוד ביונקייה, להגמיע את העגלים כמו שהבטחתי לרפי, ורק בערב הוא חזר עם המכונית השחורה.

עד אותו היום שמעתי הרבה סיפורים דמיוניים על רפי ומפיו שלו, אבל הפעם נכחתי באמת וראיתי במו עיני איך משהו שאם לא הייתי רואה אותו בעצמי אין סיכוי שהייתי מאמין לו. יותר מכך, לאחר כחודש הגיע אלי מרכז המשק עם מכתב הערכה מוזר שהוא לא הבין כיצד הגיע למשרדי הקיבוץ ולמה. כשפתחנו אותו, התגלה שסגן ראש השב"כ מצא לנכון בכבודו ובעצמו להודות לקיבוץ, לרפת ובמיוחד לרפי גושן על הביקור בקיבוץ ועל הסיור המקיף. הוא אף כתב שמכל שבוע הסיורים שעשתה בארץ המפכ"לית של משטרת צרפת, היא ציינה במיוחד את ההנאה ואת העניין שחוותה במהלך היום עם רפי.

באהבה לרפי גושן ז"ל

בכל יום חמישי בבוקר רכבתי על הקטנוע הירוק שלי למחסן הבגדים - לזרוק כביסה מלוכלכת ולקחת נקייה. הקטנוע שלי (שכולם קראו לו ולאחיו הרבים שנסעו בשבילי הקיבוץ טוסטוס) היה יוצא דופן בקיבוץ - יפה וזוהר ותמיד נראה כחדש. כשהגעתי למחסן הבגדים תליתי את המפתחות על וו בקטנוע והלכתי לבצע את המשימות. באחד מימי חמישי, כששבתי עם הכביסה הנקייה, ראיתי שני נערים עומדים ליד הקטנוע שלי. אחד היה גבוה והשני נמוך. כאשר התקרבתי התרחקו השניים מהמקום ופנו ללכת לכיוון צפית. ניגשתי לקטנוע, הושטתי את ידי להוריד את המפתחות מהוו והופ - אין מפתחות! בדקתי, אולי נפלו, אולי תליתי במקום שונה. אבל לא, אין מפתחות. חשדתי בנערים וצעקתי לעברם: "בואו רגע", השנים חזרו, ואני שאלתי אותם: "האם לקחתם את מפתחות הקטנוע?" השניים, בפנים תמימות השיבו: "לא ראינו ולא לקחנו", הם נראו ילדים טובים ואפילו עזרו לי לחפש בזמן שחיפשנו סיפר לי הנער הנמוך שיש לו בבית בדיוק קטנוע כזה. חשדתי בהם ורציתי לשאול אותם לשמם ומאיפה הם, אך התביישתי. רק זכרתי שאחד היה גבוה והשני נמוך.

השניים המשיכו בדרכם לצפית ואני נשארתי תקוע בלי מפתחות ועם קטנוע גולם. האשמתי את עצמי: תרח זקן, לא זוכר, לא שומע, לא רואה טוב ובקושי הולך. חזרתי לשבילים שבהם נסעתי כדי לחפש את המפתחות, אולי נפלו בדרך? גם בבית חיפשתי, בכל מקום ובכל כיס אבל... אין מפתחות! תליתי מודעות בחדר האוכל וגם בצפית וכתבתי: "מי שמצא או ראה מפתחות של קטנוע מתבקש להחזיר לאריק הראל או לשים בתא הדואר שלו".

אחר כך לקחתי את הקטנוע ודחפתי אותו הביתה כדי שלא יגנבו גם אותו. כל סוף השבוע חשבתי מה לעשות. אחרי שהבנתי שהחלפת סוויץ' חדש תעלה כסף רב, פניתי למוסכניק וביקשתי ממנו שיסדר לי מפתח או לחצן כדי שאוכל להניע את האופנוע. הוא הבטיח לנסות וביקש שאביא את הקטנוע למוסך. גררתי את הקטנוע למוסך, בהנחה שזה מקום בטוח. ביום יש בו עובדים ובליילה המקום נעול.

עבר שבוע מאז נעלמו המפתחות. אף אחד לא פנה אלי עם מפתחות שמצא וגם לתא הדואר שלי לא הוחזר שום מפתח. החלטתי לרדת למוסך לראות מה קורה עם הקטנוע שהשארתי שם. רגע לפני שיצאתי מהבית שמעתי דפיקה בדלת. בפתח עמדו שני חברי צעירים. "שלום", הם אמרו, "אנחנו אחים, למדנו פעם בצפית". רגע, רגע, דברו בקול רם, אני בלי מכשיר שמיעה ולא שומע אתכם", אמרתי להם. הם הרימו את קולם והתחילו לספר: "אחינו הקטן לומד עכשיו בצפית, ראינו בבית קטנוע ירוק יפה ושאלנו אותו: מה זה? הוא התחמק ולא רצה לענות, אך אחרי לחץ סיפר שגנב, תחילה את המפתחות ואחר כך גם את הקטנוע מהמוסך בכפר מנחם. כעסנו עליו ואמרנו לו באופן חד משמעי שמחר יחד איתנו הוא יחזיר את המפתחות ואת הקטנוע". הם סיפרו עוד שהוא בכה והתנצל אך פחד לבוא להחזיר את הקטנוע ולכן לא בא. הוא הבטיח שלא יעשה זאת שוב.

אני כאמור לא שומע טוב ולכן הצלחתי לשמוע רק "מפתחות" (הרי ידעתי שהקטנוע מונח בבטחה במוסך). התרגשתי מאוד מההתנהגות האזרחית למופת של האחים ומהאחריות שלקחו על עצמם בלי לגלות להוריהם ואת הטפת המוסר לאחיהם, ולכן אמרתי להם: "עשיתם מעשה אחראי ואמיץ, לקחתם אחריות בשם המשפחה, לבוא אלי בלי לדעת מי אני ואיך אני ולכן אני מבטיח לכם שלא אגלה את שמותיכם ומאיפה אתם, זאת מילת הכבוד שלי!" הרגשתי שאבן נגולה מעל ליבם, הם התנצלו ושוב הבטיחו לחזור למחרת בבוקר עם המפתחות. למעשה הם לא חיכו ליום המחר. עוד באותו היום אחר הצהריים חזר אחד האחים עם המפתחות ועם... הקטנוע. התבלבלתי ולא הבנתי מה קורה. אני הרי החניתי את הקטנוע במוסך, אז איך עכשיו הוא פה?

ירדתי למוסך לבשר להם שהמפתחות והקטנוע חזרו. אז נזכר המכונאי שבאותו היום הוא עלה לאכול צהריים וכשחזר לא ראה את הקטנוע. מנהל המוסך נזכר גם הוא שראה שני נערים "אחד גבוה והשני נמוך" מסתובבים במוסך. הוא לא חשד בכלום ועלה גם הוא לאכול צהריים בהשאירו את המוסך פתוח. הנערים ניצלו את המצב ובנסיעה נועזת (הרי המפתחות היו בידיהם) גנבו את הקטנוע באמצע היום.

באותו הערב התקשר אלי אביהם של הנערים, התנצל בפני והודה לי על הדרך שבה הגבתי. עד היום אני לא בטוח אם נהגתי נכון כשלא פניתי למשטרה...

יום קיץ אחד, אני כבר לא זוכר למה, הגעתי בשעות הצהריים לאזור הספרייה. בדרך כלל בשעות האלו לא קורה שם יותר מדי, אבל באותו היום הופתעתי לראות את מחמוד וסלאח, אנשי האחזקה של הקיבוץ, חופרים במקושים מסביב לספרייה. כששאלתי אם הם חופרים כדי לטפל בבעיית איטום בבניין הישן, הם אמרו שהספרנית אמרה לחצן שראתה נחש גדול בתוך הספרייה ושהוא ביקש מהם לחפור מסביב ולאטום את כל הסדקים והפתחים. מקולם ומשפת הגוף שלהם לא היה קשה להבין שהם לא כל כך מאמינים לסיפור של הספרנית.

עבר שבוע ושוב פגשתי את מחמוד וסלאח, הפעם כשהם הולכים על הדרך מהספרייה לכיוון חדר האוכל. עיניהם הקרינו ייאוש וכשהתקרבו אלי, לפני שהספקתי לברכם לשלום ולשאול מה שלומם, כבר אמר לי סלאח: "אטמנו את כל הספרייה מבפנים, יומיים שלמים עברנו בלאטה-בלאטה על הברכיים, חריץ אחד לא פספסנו, אבל שום נחש לא ראינו, למרות שהספרנית חושבת שראתה אותו שוב". לא ידעתי מה כדאי להגיד להם, אז רק אמרתי שגם אם אין בספרייה נחש, לפחות העבודה שהם עושים תבטיח שבעתיד לא יגיעו לשם נחשים אחרים.

כעבור כמה ימים נוספים שוב הגעתי לאזור הספרייה ומרחוק ראיתי את מחמוד וסלאח עובדים על סולמות גבוהים ואוטמים את גג המבנה. הפעם כשהתקרבתי לשאול אם מצאו את הנחש כבר רטנו בקול ולא חסכו במילים. "אם נסתובב שבוע שלם סביב הבית של כל אחד שחושב שראה נחש לאן נגיע", אמר מחמוד בכעס. "אחרי שסרקנו כל חריץ בקירות וברצפה אני בטוח שאין כאן לא נחש ולא חולדה. רק ספרים יש כאן, והרבה. תאמין לי, הספרנית מדמיינת".

ראיתי את מצוקתם, וכמי שנתקל כבר לא מעט פעמים בנחשים ומכיר היטב את רות הספרנית, שהייתה מורתי האהובה לספרות כשלמדתי בצפית, החלטתי להירתם למבצע לאיתור הנחש הלא-נראה. נכנסתי לספרייה, ביקשתי מרות שתראה לי בדיוק היכן ראתה את הנחש, ואחרי שלא מצאנו שם שום נחש סרקתי יחד איתה את כל הספרייה: עברנו על כל מדף וכל פינה ולא מצאנו כל זכר לנחש. רות הייתה נבוכה מאוד וחששה שיחשבו שהיא סתם מבוגרת שממציאה סיפורים.

אמרתי לה שאני מאמין לה ושאלם יש נחש בספרייה מתישהו נמצא אותו. בליבי קיוויתי שזה יהיה לפני שהוא ימצא את אחד מאיתנו...

למחרת, כאשר עבדתי על המחשב במשרד של הרפת, קיבלתי שיחת טלפון מהספרנית: "שביט, בוא מהר..."

ראיתי אותו עכשיו. לקחתי פח אשפה שחור גדול, עליתי על הטוסטוס של הרפת ונסעתי במהירות לספרייה. רות המתינה לי בכניסה די מבהלת, והצביעה על אזור שולחן העבודה שלה. במשך עשר דקות חיפשתי וחיפשתי וזחלתי וחיפשתי בכל סביבת השולחן ולא מצאתי כלום. הרגשתי ממש לא נעים. אחרי שהתייאשתי והתנצלתי בפניה על שלא מצאתי את הנחש שראתה, התיישבה רות על הכיסא שלה בשולחן העבודה ואמרה שהיא לא יודעת מה לעשות. "אני חושבת שגם אתה כבר לא כל כך מאמין לי", היא הטיחה בי. עמדתי מולה נבוך וללא מילים, כיוון שבאמת לא ידעתי אם אני מאמין לה, עכשיו אחרי שסרקתי בדיוק במקום שבו לדבריה היה נחש אבל לא מצאתי דבר.

פתאום, בעוד אני חושב מה אוכל לומר לרות בלי לפגוע בה לפני שאחזור לעבודה ברפת, ראיתי ממש מולי, על ארון כיבוי האש שמאחורי רות, נחש צפע ענקי שנח לו לא יותר מחמישים סנטימטר מעל לראשה. הרגשתי שקצב פעימות הלב שלי התגבר מאוד אבל הבנתי שעלי לשמור על קור רוח כדי לא לעשות או להגיד משהו שיבהיל את הנחש. הסתכלתי לרות בעיניים ואמרתי לה בשקט ובאיטיות רבה: "תקשיבי לי עכשיו. קומי בזהירות, אל תביטי לאחור ולכי באיטיות לכיוון דלת היציאה של הספרייה". ראיתי עליה שממבטי ומצורת הדיבור שלי היא הבינה שאני רואה את הנחש והיא עשתה כדברי. כשיצאה ממקום הסכנה דחפתי את פח האשפה השחור מתחת לארון כיבוי האש ועם מקל מטאטא גירשתי את הנחש לקצה הארון. כאשר הוא ראה למטה את הפח השחור, זינק ישר לתוכו ואני סגרתי במהירות את המכסה. שנינו נשמנו לרווחה. אחרי כמה דקות של סיפורי חוויות עמדתי ללכת והרמתי את הפח השחור עם הנחש בדרכי אל הדלת.

בעברית יש ביטוי יפה, שכאשר מישהו זז מהר בבהלה אומרים עליו שהוא עשה זאת "כנשוך נחש". במקרה הזה, אף שלמזלנו הנחש לא הכיש את רות, היא זינקה לעברי כנשוכת נחש והבהירה לי בתקיפות: "לא, לא בחור צעיר. את הנחש אתה משאיר פה עד שכולם יראו אותו בלי יוצא מן הכלל. אזמין עכשיו את כל מי שלא האמין לי כדי שיבוא ויראה את הנחש". וכך המתנתי שעתיים עד שכולם הגיעו לספרייה והביטו בנחש ובעיניה של רות הספרנית - מחמוד וסלאח אנשי התחזוקה, החצרן ואפילו מרכז המשק, שהיא לא ויתרה לו עד שהגיע וראה גם הוא.

אנה גולדסטרן |

20 באוקטובר 1996 היה יום ראשון. יום ראשון בישראל, יום ראשון בקיבוץ כפר מנחם, ובהמשך גם רגע ראשון בפתח חדר האוכל. אי אפשר לשכוח! אפילו היום, אחרי יותר מעשרים שנה. הגענו לקיבוץ, עשרה צעירים מאנגליה - "מתנדבים" קראו לנו. למה מתנדבים? ככה קראו לצעירים שהגיעו אחרי מלחמת ששת הימים לישראל והתגייסו לעזרת הקיבוצים. הזמנים והנסיבות השתנו אבל לכל מי שהגיע מחו"ל לישראל והגיע לקיבוץ המשיכו לקרוא "מתנדב". האחראים עלינו, גידי קרון וברט צ'יני ז"ל, קיבלו את פנינו, הראו לנו את החדרים שלנו - "הגארדן האוס" ו"הטרקטור האוס" (הצריפים במורד שיון ו') - ולאחר שקצת התארגנו, עלינו, יחד עם גידי, לחדר האוכל.

מה זה חדר אוכל, לא ידענו. אנחנו הכרנו מסעדה, וכאלה יש הרבה ובכל עיר. אבל מה זה חדר אוכל של קיבוץ? אני חשבתי לעצמי שנגיע למסעדה גדולה, אולי גדולה יותר ממה שהכרתי עד עכשיו, אבל מסעדה. מה שראינו כשנכנסנו היה רחוק מכל מה שתיארתי לעצמי. חדר האוכל היה אולם גדול, חלל גדול והומה, טורים טורים של שולחנות והמון אנשים. כולם בבגדי עבודה, עסוקים כל אחד בשולחן שלו ובאוכל שלו והכל רועש וגועש. מה שקרה ברגע שנכנסנו היה עוד הרבה יותר מפתיע. ברגע שנעמדנו בפתח חדר האוכל החיים כאילו נעצרו. הכל כאילו קפא. כולם עצרו והסתכלו עלינו. היה שקט מוחלט. אף אחד לא אכל, אף אחד לא דיבר, כל המבטים הופנו אלינו, ואנחנו, המומים, לא ידענו מה לעשות. לא הבנו מה קורה. למה כולם מסתכלים עלינו? עשינו משהו לא בסדר? ובכלל, איזו מין מסעדה זו? לאן אנחנו אמורים ללכת? מאיפה מקבלים אוכל? איפה מתיישבים?

איך ואיפה משלמים? איפה בכלל המלצרים? קשה. חוויה מאוד לא נעימה. זה נמשך כנראה דקות בודדות, עד שגידי אסף אותנו והסביר לנו איך מתנהגים במקום הזה, שנקרא חדר אוכל, אבל עבורי זה היה כמו נצח. הדבר שהכי רציתי לעשות באותו הרגע היה להסתובב לאחור, לחזור לחדר שבו השארתי את חפצי, לארוז הכל ולחזור מהר הביתה (וכמה טוב שזה לא קרה!).

חדר האוכל היה המקום הראשון שבו פגשנו את הקיבוץ. מפה התחלנו להבין, ללמוד ולהתרגל למקום שאליה הגענו. הרבה דברים היינו צריכים ללמוד, אבל דבר אחד היינו צריכים להבין, וזה היה לאן עלינו ללכת לעבוד. כי הרי באנו לעבוד בקיבוץ וכל היתר זה בונוס. האחראי על סידור העבודה שלנו היה אריק. מה לעשות שאנחנו ידענו רק אנגלית ואריק דיבר רק עברית? לכל דבר אפשר למצוא פתרון. ליד המקום שבו נמצא היום הדואר היה לוח ובו היו רשומים השמות שלנו כאשר ליד כל שם היה אריק כותב ולרוב מצייר את מקום העבודה של כל אחד. למי שסודר לרפת הוא צייר פרה, ללול הוא צייר תרנגולת ולחדר אוכל סכין ומזלג. יום אחד הגיע אלינו אבל שכח להביא איתו את הלוח. אריק, שהיה ידוע ביצירתיות שלו, לא התבלבל ואחרי רגע של היסוס התחיל להסביר לכולנו באמצעות פנטומימה לאן עלינו ללכת לעבוד - מה שגרם לנו לצאת עם חיוך ליום עבודה נוסף.

קצת אחרי שהגענו לגור בכפר מנחם יצאתי עם ילדי בשבת יפה אחת לטייל למאגר המים של הקיבוץ כדי לצפות בציפורי מים. בעודנו יושבים על גדות הסוללה וצופים בציפורים, הבחנו בבועות מים גדולות העולות מהמעמקים ולפתע הגיח מתוך המים צוללן לבוש חליפת צלילה מלאה, על פניו מסכה ועל גבו מכל חמצן. כשהוריד את המסכה מפניו זיהיתי בבירור חבר קיבוץ בשם 'י', או בכינויו ג'. שאלתי את ג' מה הוא עושה בתוך המים המזוהמים, והוא בביטול אופייני ענה לי "מישהו צריך לעשות את העבודה, לא?" להפצרותי הסביר שהמאגר התמלא לגמרי במים והוא צלל כדי לסגור את דלתות כניסת המים.

כך הכרתי את ג'. לימים הוא זכה בתואר המיוחד במינו שאני מעניק בכל יישוב שהתגוררתי בו רק ליחידי סגולה. הבחינה לקבלת התואר המכובד היא פשוטה מאוד: אני שואל את עצמי למי הייתי מותקשר בשעה שתיים בלילה במידה שאני נתקע בכל צרה שלא תהיה ואני בטוח שתמיד יהיה מוכן לעזור. ג' היה אחד כזה. שמו של ג' הלך לפניו בכל מה שקשור ליכולותיו ואני נתקלתי בהן פעמים רבות. על חלקן לא אוכל לספר בגלל החיסיון שרובץ עליהן אבל על חלקן כבר אפשר לספר.

כשסללו את כביש 6 שעובר ליד כפר מנחם, שכחו לעשות מחלף מיוחד לכיוון כפר מנחם ומי שמגיע מדרום נאלץ לנסוע 15 דקות נוספות עד מחלף שורק. ג' כעס על חוסר ההתחשבות וביקש ממני לבוא עם השופל של הרפת לשדה ליד הגשר של כביש 6. כשהגעתי למקום ג' סימן לי ליישר את הגבעה ולסתום את התעלה כך שגם לכפר מנחם יהיה "מחלף" מכביש 6. סירבתי והתווכחתי איתו על חוקיות העניין. הוא לא עצר לרגע וסינן: "טוב, רד מהטרקטור". כשצייתי הוא עלה עליו במקומי וסינן שוב: "תמיד אני צריך לעשות את כל העבודה". וכך נוצרה לה הירידה הנוחה מכביש 6 שגם אני שמחתי להשתמש בה פעמים רבות. יאמר לזכותו שהוא הקפיד לתחזק את "המחלף שלו", ובכל פעם שסגרו את הירידה בגדר חדשה מתחת, הוא פירק ותלש אותה והכשיר אותה מחדש.

דוגמה אחרת לנחישותו של ג' ולמחויבותו לכפר מנחם היא מלחמתו בהצפות בשדות. צמחי הסוף בערוצים שחצו את שדות הקיבוץ היו עקשנים ביותר, חסמו את ניקוז הנחלים בחורף וגרמו להצפות שעשו נזקים גדולים לחקלאות הקיבוץ. הטיפול בקני הסוף ובניקוז הצריך כסף רב אבל ג' לא נרתע והקפיד בכל יום כיפוף, כאשר מערך כיבוי האש הארצי לא עובד במתכונת מלאה, לשלוח אש בקנים ולפתור את הבעיה. שנה אחת תפסתי אותו על חם ושאלתי אותו מה הוא עושה. הוא לא התבלבל וענה "מישהו צריך לעשות את העבודה". "אבל מה עם מערום הבאלות של קבלן החציר שעולה באש?" שאלתי והוא ענה: "מי המטומטם ששם מערום באלות ליד צמחי הסוף ועוד ביום כיפור?!"

הבנתי כבר מי הדמות, וכך לילה אחד כשחזרתי לכפר מנחם אחרי חצות פגשתי אותו ולא יכולתי שלא לצחוק. ג' עמד על גג המכונית שלו צמוד לשלט ה"עצור" בצומת עם כביש 383, פירק אותו ובמקומו שם אחר כבוד שלט "תן זכות קדימה". לשאלתי מה הוא עושה הפעם, הוא כבר חיך אלי וסינן: "מי הלא נורמלי ששם כאן שלט 'עצור'? לא הייתה ברירה והייתי צריך לעשות את העבודה".

אני כבר לא גר בכפר מנחם אבל בכל פעם שאני מגיע לקיבוץ אני מעלה חיוך על פני כשאני רואה את השלטים בכביש מסודרים לפי הסדר של ג'. לאחרונה, כשראיתי את שתי המצלמות הכתומות של מע"צ שמוצבות בצומת של כפר מנחם מכוונות משום מה לכיוון ההפוך, הבנתי שהוא לא נותן לטכנולוגיה להשאיר אותו מאחור (הרי מישהו צריך לעשות את העבודה...). אני מקפיד לשמור איתו על קשר טוב. מי יודע, אולי לילה אחד אצטרך עזרה ממנו בשתיים או שלוש.

כל קשר בין הנאמר בסיפור למציאות הוא בדמיונו של הקורא בלבד.

בשבילי הסיפורים

שתי הצעות למסלולי טיול בעקבות הסיפורים

טיול קצר - מהספרייה אל חדר האוכל

איך מטיילים בעקבות הסיפורים? נתחיל ליד הספרייה. אם ניכנס פנימה נוכל לראות את הארון עליו רבץ הנחש בסיפור **הנחש שהציל את כבוד הספרנית**. מהספרייה נרד אל בריכת השחייה כדי להבין איך בונים **בריכה מסבס**. נעזוב את הבריכה ונמשיך לכיוון בניין מספר 5 בשיכון ו' לידו כדאי לקרוא על **האוצר האבוד של ניל**. משיכון ו' אפשר להמשיך ולרדת אל הצריפים שם גרו המתנדבים "הגארדן האוס" ו"הטרקטור האוס".

מכאן מתחילים לעלות לכיוון חדר האוכל. בסיבוב, משמאל לכביש פעם מזמן היה משרד הדואר הישן (שהוחלף מאז בבית מגורים), שם נוכל לקרוא על סבא טרוצקי ועל **אוסף הגלויות הגנוב**. נמשיך לעלות עוד קצת במעלה הכביש ומצד ימין נראה את הארכיון שבו מסתתר עד היום **הסליק הסודי**. (אם המקום פתוח אפילו ניתן לרדת ולראותו). ממשיכים לעלות. משמאל ניתן להעיף מבט אל רחבת חדר האוכל, האזור שבו עמד **עץ התות**, ולדמיין את הילדים יושבים בין ענפיו, שומרים עליו שלא יעקרו אותו. מימין נמצא המועדון, שהיה פעם גן ילדים, וממש בסמוך לו גבעת הילדים. כאן נוצרו הרבה סיפורים, ביניהם: **היציאה מהארון**, **משחקי הכפר** וגם **איך הצלנו את באר המים**. ממולנו מצד דרום-מזרח, נמצא מגדל המים, עליו טיפסו הילדים בסיפור **הבריחה הגדולה**, ומעבר לו הצריף השוודי המשוחזר, שבצריף כמוהו קרה המקרה המתואר בסיפור **הגג המעופף**.

לא רחוק משם, אם נרים את הראש, ניתן לראות את האקליפטוס הגדול. ננוח בצילו, נקרא את הסיפור **בית על העץ** וכמובן, איך לא, נטפס וניגע במוט הברזל שנותר שם למזכרת. עוד לפני שממשיכים כדאי להביט אל עבר הבתים שממול ולקרוא על הסיפור **צבע טרי** המתאר את ימי חברת הילדים. נחזור לכיוון הבית הכתום, ונקרא על **השריפה שלא הייתה**. נרד אל הרפת, בה ביקרה **המפ"כלית** מצרפת, ונראה את **הטרקטור למשימות מיוחדות** (שניתן לשבת עליו ולדמיין את ראשית ימי הקיבוץ). נמשיך צפונה לכיוון מפעל הפלסטיק, שפעם היה מלא בגרעיני כותנה, וננסה לדמיין איזה כיף היה כאן לילדים עם **הר של גרעינים**. נרד למוסך ונקרא את הסיפור המותח על **אחד גבוה ואחד נמוך**. משם, בהנחה שאחרי טיול כזה כבר רעבים וצמאים, אפשר לעלות אל חדר האוכל, לעצור מול הדלת המזרחית, לקרוא את הסיפור **המתנדבים באים** וכמוהם, להיכנס לאכול ארוחת צהריים יחד עם החברים. בתיאבון!

טיול ארוך - אל השבילים שמחוץ לקיבוץ

הטיול הזה הוא לא קצר וחשוב להצטייד במים וקצת אוכל. אפשר ללכת ברגל, אפשר לרכוב לאורכו באופניים ולמי שמתקשה או סתם קצת מתעצל - מותר גם לנסוע ברכב. מאיפה נצא?

נתחיל במוסך, ממנו נתקדם לכיוון צפון-מזרח, נחלוף על-פני אזור התעשייה החדש עד שנצא מהשער הקטן שבגדר המקיפה את הקיבוץ. נפנה שמאלה ונלך לאורך מטע השקדים עד שנגיע לצומת T של דרכי עפר.

מלפנינו, קצת לכיוון שמאל (מערב) נראה את **גבעת הרקפות**. נפנה ימינה (מזרחה) בצומת ה-T ונמשיך עם דרך העפר לכיוון יער חרובית. באזור הזה גרו בעבר ילדי מעברת חרובית, שעל המפגש המיוחד ביניהם לבין ילדי כפר מנחם תוכלו לקרוא בסיפור **ננדה בחרובית**.

מחרובית נמשיך בטיול לכיוון דרום, לאורך הכביש המוביל לתחנת הכוח. ככל שנתקדם נוכל לראות את סלעי הגיר הלבנים של תל א-סאפי, הולכים וגלים לפנינו. שם נערכה **הסולחה** הגדולה בעקבות אחד מהאירועים המכוננים בתולדות כפר מנחם. לפני שנגיע אל התל עצמו אפשר לעשות הפסקה ולנוח בגן השעשועים שביער בולגריה. מהתל נמשיך לכיוון עצי האקליפטוס הענקיים שבוואדי בורשיון, שהיה אחת מהתחנות של **השביעה הסודית במסע הארוך מסביב לקיבוץ**, הטיול שעשו ילדי כיתת "שחף" לילדי שובל.

מהוואדי המוצל נתחיל להצפין חזרה ונלך למאגר המים הגדול. משמאלנו נראה את בתי משפחת אל-עזי וכשנגיע למאגר, אם ישחק לנו המזל ונהיה בשקט, נוכל לראות בו עופות מים, שמוזכרים בסיפור על **הנחש, הקיפוד והסבכי שחור הראש**. מהמאגר נחזור לאורך מטע עצי השקד לכיוון הקיבוץ, ניכנס להרחבה ונלך לכיוון צפון על הכביש, נעבור את מגרש החניה של צפית וכשנגיע לכיכר נפנה שמאלה (מערבה) לכיוון בריכת מקורות (המוכרת יותר היום בשם "הפרלמנט").

הדרך המנדטורית בה נלך היא הדרך בה הלכו ילדי הגן **במרדף אחר ציפור הלילה**. אם נמשיך לכיוון הגשר שמעל כביש 6 נוכל אולי לראות מצפון לנו את המבנה של באר ב', אליה הלכו (או לא הלכו) הילדים האמיצים בסיפור **איך הצלנו את באר המים**. הטיול כבר ארוך ורק אם יש כוח אפשר להמשיך מערבה לכיוון מסמיה ולדמיין יחד עם **העגלון והיולדת** את קשיי המעבר בחורף לפני שהייתה דרך סלולה. אם לא תרצו להמשיך למסמיה אפשר להתחיל לחזור מזרחה, לכיוון כפר מנחם, לעבור ליד המאגר הנמצא לאורכו של כביש 383 ולקרוא את הסיפור הלא ייאמן על חבר אחד נאמן במיוחד (כי בכל זאת, **מישהו צריך לעשות את העבודה**). משם ניתן להמשיך עד הפנייה ימינה לכביש המוביל הביתה, לכפר מנחם.

שלושים ואחד סיפורים משמונים שנות כפר מנחם מקובצים בספר: מהימים הראשונים לאחר העלייה על הקרקע ועד לשנים האחרונות. זהו המשך של מסורת ארוכת שנים של איסוף ושימור סיפורי המקום, המתארים את החיים בכפר מנחם ואת חייהם של התושבים שגרים בו היום או גרו בו בעבר. הסיפורים אמנם עוסקים בזמנים ובנושאים שונים ומגוונים, אבל כולם מתארים דברים שקרו כאן - בחדר האוכל, על גבעת הילדים או בשדות שמסביב; מקומות שכולנו מכירים.

